

Poliisilain 2 luvun 10 §:n soveltamisen lainopilliset periaatteet

Markus Airaksinen

5/2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Markus Airaksinen

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Jyrki Lounaskorpi

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Opinnäytetyö käsittelee poliisilain 2 luvun 10 §, eli rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälää, ja erityisesti sitä, mihin sitä voi poliisityössä soveltaa, sekä tuomioistuimen, laillisuusvalvojen ja asiantuntijoiden kannanottoja kyseisen pykälän käyttötilanteisiin ja periaatteisiin. Työssä tarkastellaan myös säännöksen esitöitä ja valiokuntamietintöjä.

Kyseisellä lakipykällä hoidetaan poliisitehtäviä laidasta laitaan ja se antaa yksittäiselle poliisimiehelle valtavasti soveltamisvapautta siinä, miten, missä ja minkä takia sitä käytetään. Pykälän soveltamisen monimuotoisuuden ja sen käytön perusteluiden vaihtelevuuden vuoksi on tärkeää tarkastella, millaisissa tilanteissa oikeuskäytäntö ja laillisuusvalvoja katsoo kyseisen pykälän käyttämisen tarkoituksenmukaiseksi. Pykälän oikeaoppisen tulkinnan nykyisenä haasteena operatiivisen tason poliisimiehille on se, miten hajautettuna aiheeseen liittyvä kirjallisuus on.

Työn tavoitteena on, että pykälän lainmukaisesta käytöstä olisi yksi yhtenäinen materiaali, johon on koottu olemassa oleva keskeinen oikeuskäytäntö, oikeusasiamiehen ratkaisut, lainsäätäjien tarkoitus ja soveltamisessa mielessä pidettävät haasteet ja rajoitukset. Koska kyseessä on pykälä, jossa on paljon tulkinnanvaraisuutta ja jota voidaan potentiaalisesti jossain muodossa soveltaa lähes kaikkiin poliisitehtäviin, täytyy sen käytön oikeusturvallisesti hallitakseen olla perehtynyt mittavaan määrään eri kirjallisuutta. Tämän työn tarkoitus on koota kyseinen kirjallisuus poliisimiehille yhdeksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi mahdollisimman tiivistetysti ja analysoida säännöksen keskeisiä periaatteita sekä poliisimiesten sitä soveltaessaan tekemiä virheitä.

Sivumäärä: 45

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Toukokuu 2022

Avainsanat: rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen, lain soveltaminen, poliisilaki

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskysymys	1
1.2 Tutkimusmenetelmä ja aiheen rajaus	2
2 POLIISILAIN 2 LUVUN 10 § JA LAIN ESITYÖT	5
2.1 HE 57/1994	5
2.2 HE 266/2004	6
2.3 HE 224/2010	6
3 VALIOKUNTAMIETINNÖT.....	8
3.1 HaVM 20/1994 - HE 57/1994.....	8
3.2 HaVM 10/2005 vp – HE 266/2004 vp.....	8
4 ASiantuntijalausunnot kirjallisuudessa	10
4.1 Poliisilaki (Helminen ym. 2012).....	10
4.2 Poliisilaki – Kommentaari (Rantaeskola ym. 2014)	10
5 Oikeusasiamiehen ratkaisut	14
5.1 EOAK/394/2020	14
5.2 EOAK/6314/2019.....	17
5.3 Dnro 2756/4/10.....	26
5.4 Dnro 2890/4/06.....	29
5.5 Dnro 3824/4/06.....	32
6 Korkeimman oikeuden enakkopäätös KKO:2020:29.....	35
7 Johtopäätökset	43
LÄHTEET	45

1 JOHDANTO

Poliisilain (PoL, 872/2011) 2 luvun 10 §, "Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen", on yksi hälytys- ja valvontasektorilla työskentelevien poliisimiesten käytetyimmistä säännöksistä. Se antaa poliisimiehelle toimivaltuuden ratkaista monet yleisimmistä poliisitehtävistä, kuten häiriökäyttäytymiset ja tapapelut, joiden lopputulos on usein säännöksen mahdollistama henkilön tai henkilöiden paikalta poistaminen tai kiinniotto.

Kyseinen lakipykälä on kuitenkin monitulkintainen ja lakipykälä ei itsessään avaa siinä käytettyjä termejä, joten ne jäävät sitä soveltavan poliisimiehen oman tulkinnan varaan. Vuosien saatossa näistä termeistä ja lain tarkoituksesta sekä sen rajoista on saatu selkoa erinäisten oikeuden päätösten ja oikeusasiamiehen ratkaisujen ansiosta. Myös esimerkiksi lain esitöistä saa viitteitä siitä, mihin ja miten lainsäätäjät on tarkoittanut pykälää sovellettavan. Kyseessä on kuitenkin laaja kokonaisuus, joka on hajautettuna eri alustoille, ja harva poliisimies lienee lukenut kaikki lain soveltamisen kannalta tärkeät ennakkopäätökset, ratkaisut, esityöt, valiokuntamietinnöt ja asiantuntijamielipiteet.

Valitsin aiheen sen takia, että aihekokonaisuudesta ei ole sen tärkeydestä huolimatta aikaisempaa ennakkopäätöksiä, oikeusasiamiehen ratkaisuja ja termejä avaavaa sekä tarkastelevaa työtä. Aiheen tärkeys ilmenee etenkin siinä, että koska henkilökohtaiseen vapauteen puuttuminen on aina voimakas puuttuminen myös perusoikeuksiin, toimivallan täytyy olla kunnossa ja toimenpiteiden oikein ja kestävästi perusteltuja. Työ on mielestäni ajankohtainen, sillä sekä korkein oikeus että oikeusasiamies ovat ottaneet kantaa lain sisältöön suhteellisen tuoreilla päätöksillä ja ratkaisuilla, joilla on merkitystä pykälän soveltamiseen. Jokaisen, ja etenkin hälytys- ja valvontasektorilla työskentelevän, poliisimiehen olisi syytä hallita kyseessä olevan lakipykälän ajantasainen soveltaminen erinomaisesti, sekä omansa että asiakkaan oikeusturvan vuoksi. Tämän työn tarkoitus on nitoa yhteen oleellimmat huomioitavat seikat rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälän soveltamisessa operatiivisella tasolla toimivan poliisimiehen näkökulmasta.

1.1 Tutkimuskysymys

Tutkimukseni on tarkoitus vastata kysymykseen "*mitä poliisimiehen pitäisi tietää ja huomioida rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälän lainopillisista periaatteista ja eri viranomaisten sekä tuomioistuimien kannanotoista sitä soveltaessaan.*"

Kysymykseen vastaamiseksi tarkastelen korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä, lain esitöitä, valiokuntamietintöjä, oikeusasiamiehen ratkaisuja ja asiantuntijalausuntoja. Työn muina tarkoituksina

on selvittää, onko oikeuskäytännössä ristiriitaisuuksia ja mitä PolL 2 luvun 10 § termistöllä lainsäätäjien sekä tuomioistuinten että oikeusasiamiehen mukaan tarkoitetaan ja mihin ne tosiasiallisesti antavat poliisimiehelle toimivaltuuden.

1.2 Tutkimusmenetelmä ja aiheen raja

Tutkimusmenetelmänä toimii narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Koin, että kyseinen metodologia palvelisi opinnäytetyöni tarkoituksia parhaiten, koska kirjallisuuskatsauksella voidaan muun muassa arvioida teoriaa, rakentaa kokonaiskuvaa tietyistä asiakokonaisuuksista sekä kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisesti. Sillä voidaan lisäksi pyrkiä tunnistamaan ongelmia. Kirjallisuuskatsauksella metodina on mahdollista myös kehittää olemassaolevaa teoriaa sekä rakentaa uutta teoriaa. (Salminen 2011, 3.) Jälkimmäisinä mainitut tavoitteet eivät kuitenkaan olleet työni kohdalla prioriteetteja, vaan valitsin metodin pääasiallisesti ensiksi mainittujen seikkojen takia.

Käyn opinnäytetyössäni läpi korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä, oikeusasiamiehen ratkaisuja, valiokunnan mietintöjä, Helmisen ym. toimittamaa Poliisilaki-kirjaa, Satu Rantaeskolan toimittamaa Poliisilaki - kommentaaria ja poliisilakia itsessään sekä sen esitöitä. Niiden pohjalta pohdin, mitä virheitä poliisitoiminnassa on oikeusasiamiehen ja korkeimman oikeuden mielestä ollut, ja toisaalta myös sitä, minkälaisen lain soveltamisen kyseiset instanssit ovat katsoneet hyväksyttävästi olevan poliisin toimivallan rajoissa, sekä asiantuntijamielipiteitä siitä, miten säännös on tarkoitettu sovellettavaksi. Tarkastelen myös lain termistöä ja mitä termeillä tosiasiallisesti tarkoitetaan poliisimiesten konkreettisesti kohtaamissa tilanteissa.

Lähestymistapoja kirjallisuuskatsaukseen on useampia. Yksi lähestymistavoista on se, että intellektuaalisella historialla annetaan tietyt puitteet katsaukselle. Tällä tavalla pyrkimyksenä on antaa kehityskuva tietyn alueen tutkijoiden tuottamasta aineistosta. Toisella lähestymistavalla, joka on aiemmin mainittua poikkitieteellisempi, on ideoiden historia. Tämän avulla tutkimusongelma yritetään kuvata niin, että sen kehitys tuodaan esiin tieteenalojen rajoista välittämättä, jotta saataisiin esille poikkeavuudet ja yhteneväisyydet. (Salminen 2011, 3.)

Metodina ja tutkimustekniikkana kirjallisuuskatsauksessa tutkitaan tehtyä tutkimusta tai tutkimuksia. Sitä käytettäessä tehdäänkin tutkimuksesta tutkimusta, eli toisin sanoen, kootaan eri tutkimuksien tulokset yhteen. Kun kirjallisuuskatsauksessa kiinnitetään huomiota käytettyjen lähteiden keskinäiseen yhtenäisyyteen ja tekniikkaan, jolla siteeratut tulokset on niissä hankittu, puhutaan systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta, joka edellyttää tutkijanotetta siinä missä mikä tahansa muukin tieteellinen tutkimus. Kirjallisuuskatsauksen perustuessa tutkimuskirjallisuuteen, se on systemaattinen, täsmällinen ja toistettavissa oleva menetelmä, jolla tunnistetaan, arvioidaan ja tiivistetään tutkijoiden, tiedemiesten ja käytännön asiantuntijoiden valmiina oleva ja julkaistu tutkimusaineisto. (Salminen 2011, 4-5.)

Kirjallisuuskatsauksia on eri tyyppisiä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Tämän opinnäytetyön kattotyyppinä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka jakautuu narratiiviseen ja integroivaan katsaukseen. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voi kutsua yleiskatsaukseksi ilman tarkkoja, tiukkoja sääntöjä. Se onkin yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Käytetyt aineistot saavat olla laajoja ja aineiston valintaa ei rajata metodisilla säännöillä. Tutkittavaa ilmiötä täytyy silti pystyä kuvaamaan laaja-alaisesti ja, sen ollessa tarpeen, luokittelemaan kyseisen ilmiön ominaisuuksia. Myös tutkimuskysymykset voivat olla muita kirjallisuuskatsauksen tyyppisiä väljempinä. Integroivalla kirjallisuuskatsauksella on kuitenkin useampia yhtymäkohtia systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen kuin narratiivisella kirjallisuuskatsauksella. (Salminen 2011, 6.)

Narratiivisella kirjallisuuskatsauksella voidaan antaa käsiteltävästä aihealueesta laaja kuva, tai kuvailla sen kehityskulkua ja historiaa. Narratiivisella katsauksella epäyhtenäistä tietoa järjestetään jatkuvaksi tapahtumaksi. Katsaustyyppi pyrkii tässä tehtävässään lopputulokseen joka on helppolukuinen. Narratiivisessa katsauksessa on lisäksi yleensä erotettuna kolme erilaista toteuttamistapaa, jotka ovat yleiskatsaus, toimituksellinen, ja kommentoiva. Kommentoivassa otteessa katsaukset herättävät keskustelua ja johtopäätökset voivat olla jopa puoleellisia. Toimituksellisessa tavassa kyseessä on se, että vierailija tai jonkun julkaisun päätoimittaja tekee lyhyen kirjallisuuskatsauksen, jonka tarkoituksena on tukea tietystä artikkelissa käsiteltävää teemaa. Laajin näistä toteuttamistavoista on yllätyksettömästi yleiskatsaus, jota useimmiten tarkoitetaan, kun puhutaan narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta. Tämän tavan tarkoituksena on tiivistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Erityisen systemaattista seula tätä tavan kautta hankittu tutkimusaineisto ei yleensä ole käynyt, mutta tällä otteella on siltikin mahdollista päätyä sellaisiin ytimekkäisiin ja johdonmukaisiin johtopäätöksiin, jotka ovat luonteensa puolesta kirjallisuuskatsausten mukainen synteesi. (Salminen 2011, 7.)

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus ei kuvailevana tutkimustekniikkana tarjoa analyttisintä tulosta, mutta auttaa ajantasaistamaan tutkimustietoa. Kyseistä kirjallisuuskatsauksen tyyppiä on käytetty paljon esimerkiksi opetusalailla, jossa sen avulla voi tuottaa opiskelijoille ajankohtaista tietoa tavalla, johon ei aina muunlaisen tieteellisen kirjallisuuden avulla kyetä. (Salminen 2011, 7.)

Integroivalla kirjallisuuskatsauksella puolestaan on tarkoitus kuvata ilmiötä jota tutkitaan mahdollisen monipuolisesti. Se onkin hyvä tapa uuden tiedon tuottamiseen aiheesta, jota on jo tutkittu. Tärkeä ero integroivassa ja narratiivisessa katsauksessa on se, että kriittinen tarkastelu kuuluu oleellisesti integroivaan kirjallisuuskatsaukseen. (Salminen 2011, 8.)

Muita kirjallisuuskatsauksen perustyyppejä, kuvailevan kirjallisuuskatsauksen lisäksi, ovat aiemmin mainitut systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tiivistetään jonkun tietyn aiheen aiempien tutkimusten olennainen sisältö. Siinä tutkimus asetetaan historialliseen ja oman tieteenalansa kontekstiin. Meta-analyysi on kolmas perustyyppi ja se jaetaan kahteen perussuuntaukseen, kvantitaaviseen ja kvalititaaviseen. Meta-analyysistä puhuttaessa tarkoitetaan kuitenkin yleensä kvantitaavista meta-analyysia, joka on tutkimusmenetelmä, jossa yhdistetään kvantitaavisia tutkimuksia ja yleistetään niitä tilastotieteen menetelmin. Sillä yhdenmukaistetaan tutkimustuloksia sekä tehdään johtopäätöksiä olemassaolevien tutkimusten sisällöstä. (Salminen 2011, 9-13.)

Päätin rajata aiheen koskemaan poliisilain 2 luvun 10 §:n kahta ensimmäistä momenttia, sillä kolmas momentti, "poliisimies voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi" (PolL 2:10.3), ei ole yleisesti kenttätoiminnassa käytössä oleva lainkohta. Se myös eroaa huomattavasti kahdesta edeltävästä momentista käyttötarkoituksensa puolesta eikä siihen oteta kantaa tässä työssä käytetyissä aineistoissa.

2 POLIISILAIN 2 LUVUN 10 § JA LAIN ESITYÖT

Poliisilain 2 luvun 10 § on "Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen", ja se on kirjattu lakiin kokonaisuudessaan seuraavasti:

"Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Henkilö voidaan ottaa kiinni, jos paikalta poistaminen on todennäköisesti riittämätön toimenpide eikä rikosta voida muuten estää taikka häiriötä tai vaaraa muuten poistaa. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen taikka aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

Poliisimies voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi." (PoL 2:10.)

2.1 HE 57/1994

Hallituksen esitys HE 57/1994 esittää, että poliisilain rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälä muutettaisiin seuraavaan muotoon:

"Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen.

Henkilö saadaan poistaa paikalta myös, jos hän käyttäytymisellään aiheuttaa huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen tai aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta."

Hallituksen esityksessä mainitaan, että pykälää tulnaisiin soveltamaan lähinnä kotihälytystehtävissä. Esityksen mukaan suojattavalla henkilöllä ei ole läheskään aina tosiasiallista mahdollisuutta kääntyä poliisin puoleen avun saamiseksi, ja poliisin toimivaltuuksista henkilöiden

suojaamiseksi rikoksilta ja häiriöiltä on sen vuoksi säädettävä siten, ettei valtuuksien käyttö riipu asianosaisten pyynnöstä.

Esityksessä korostetaan, että rikoksella uhkaavan henkilön ensisijainen käsittelykeino on paikalta poistaminen, ja painotetaan vielä, että merkittävä osa säännöksen soveltamistapauksista olisi perheväkivaltatilanteita tai tilanteita, joissa henkilö avioliiton tai muun parisuhteen aikana tai sen purkauduttua uhkailee nykyistä tai entistä perheensä jäsentä. (HE 57/1994, 46.)

2.2 HE 266/2004

Hallituksen esitys HE 266/2004 lisäsi rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälään seuraavan lauseen:

“Henkilö saadaan poistaa paikalta myös, jos hän käyttämisellään aiheuttaa taikka hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään ja aiemmasta käyttäytymisestään vastaavassa tilanteessa voidaan päätellä hänen todennäköisesti aiheuttavan huomattavaa häiriötäväälitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.”

Lisäykselle nähtiin tarve, sillä esimerkiksi mielenosoituksissa oli ollut ongelmana se, että vaikka henkilön voitaisiin päätellä todennäköisin syin syyllistyvän tekoon, joka tulisi aiheuttamaan välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, ei henkilön ennakoiva paikalta poistaminen ja mahdollinen kiinniotto ollut mahdollista.

Esityksessä selvennetään, että ennakoiva paikalta poistaminen edellyttää ensinnäkin sen, että henkilön uhkaukset ovat niin konkreettisia, että niiden perusteella voi tehdä johtopäätöksen henkilön todennäköisestä syyllistymisestä häiriön tai vaaran aiheuttamiseen. Ennakoivaa poistamissäännöstä sovellettaisiin myös tilanteessa, jossa henkilö on aikaisemmin aiheuttanut häiriötä tai vaaraa ja henkilön muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä hänen todennäköisesti aiheuttavan tälläkin kertaa huomattavaa häiriötä ja välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Uhkan arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota ainakin henkilön liikkumiseen tilanteessa sekä hänen hallussa oleviin häiriötä ja vaaraa aiheuttaviin esineisiin tai aineisiin. (HE 266/2004.)

2.3 HE 224/2010

Hallituksen esitys HE 224/2010 laajentaa poliisin toimivaltuuksia rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi -pykälässä ja sen johdosta laki muuttui nykyiseen muotoonsa. Sitä aikaisemmassa laissa henkilö voitiin poistaa paikalta aikaisemman käyttäytymisensä perusteella vain yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevista asioista, kun taas uusi laki sallii paikalta poistamisen myös silloin, jos on todennäköistä, että henkilö syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen.

Hallituksen esityksessä avataan kahta lakipykälän ensimmäisessä momentissa mainittua erilaista todennäköisyyskynnystä, "perusteltua syytä olettaa" ja "todennäköisesti." *Perusteltu syy* voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos henkilö käyttäytyy tavalla, jonka perusteella on oletettavissa, että hän syyllistyisi esimerkiksi toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen, voitaisiin mainittu henkilö poistaa paikalta. *Todennäköisesti*-kynnys ylittyisi esimerkiksi silloin, jos sama henkilö lyhyen ajanjakson sisään useammin kuin kerran käyttäytyy säännöksessä tarkoitettulla tavalla ja voidaan täten päätellä, että hän tulee uudelleen käyttäytymään siten. (HE 224/2010, 78-79.)

3 VALIOKUNTAMIETINNÖT

3.1 HaVM 20/1994 - HE 57/1994

Valiokunta otti kantaa vuonna 1994 ehdotettuun poliisilakiin, joka tulisi korvaamaan vuonna 1966 annetun poliisilain. Valiokunnan mietinnöissä todetaan rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälän osalta, että henkilöiden oikeuksiin kuuluu saada asianmukaista suojaa yhteiskunnalta pykälän 1 momentista ilmenevällä tavalla rikoksia vastaan samoin kuin pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa häiriötilanteissa.

Valiokunta katsoi, että saattaa syntyä tilanteita, joissa henkilöä ei voida riittävästi suojata, esimerkiksi toistuvassa häiriötilanteessa, pykälän 3 momentin kiinniotto-oikeudellakaan, joka luonnollisesti on toissijainen toimenpide paikalta poistamiseen nähden. Tämän vuoksi valiokunta ehdotti pykälän 3 momentin 12 tunnin enimmäisajan pidentämistä 24 tuntiin. (HaVM 20/1994 - HE 57/1994, 4.)

Valiokunnan ehdotettu muoto pykälän 3 momentille oli seuraavanlainen:

Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen tai aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta. (HaVM 20/1994 - HE 57/1994, 10-11.)

Valiokunnan ehdottama muoto päättyi osaksi lopullista poliisilakia, pidentäen mahdollista kiinniottoaikaa 12 tunnista 24 tuntiin.

3.2 HaVM 10/2005 vp – HE 266/2004 vp

Eduskunta lähetti 15.12.2004 hallintovaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi poliisilain muuttamisesta HE 266/2004 vp. Valiokunta totesi rikoksilta ja häiriöiltä -pykälän suhteen seuraavaa:

Henkilö saadaan poistaa paikalta sillä 20 §:n 2 momenttiin lisättäväksi ehdotetulla uudella edellytyksellä, että hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään ja aiemmasta käyttäytymisestään vastaavassa tilanteessa voidaan päätetellä hänen todennäköisesti aiheuttavan huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että paikalta poistamisen kynnys näyttää muodostuvan ehdotuksessa käytetyn verraten väljän ilmaisun ("voidaan päätellä... todennäköisesti aiheuttavan...") takia matalaksi. Lisäksi lausunnossa todetaan, että samaa ilmaisua kuitenkin käytetään

poliisilain voimassa olevassa 20 §:n 1 momentissa ja sillä voidaan siten olettaa olevan käytännön soveltamistilanteessa vakiintunut merkitys. Kynnystä nostaa lisäksi se, että arvion on 20 §:n 2 momentin sanamuodon mukaan aina perustuttava henkilön sen hetkisten uhkausten ja muun käyttäytymisen lisäksi myös hänen aiempaan käyttäytymiseensä vastaavissa tilanteissa. Perustuslakivaliokunta katsoo, että näistä seikoista huolimatta on tällaisessa henkilön mahdollisten toimien ennakointiin perustuvassa sääntelyssä aiheellista pyrkiä konkreettisempaan ja objektiivisiin perusteisiin tehtävää harkintaa viittaavaan sanamuotoon.

Hallintovaliokunta yhtyen perustuslakivaliokunnan kantaan ehdottaa 20 §:n 2 momentin hyväksymistä näin kuuluvana: "Henkilö saadaan poistaa paikalta myös, jos hän käyttäytymisellään aiheuttaa taikka hänen *uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä ja aiemman käyttäytymisensä perusteella* vastaavassa *tilanteessa on todennäköistä, että hän aiheuttaa* huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle." (HaVM 10/2005 vp – HE 266/2004 vp, 7.)

Valiokunnan ehdottama muoto päättyi jälleen sellaisenaan osaksi uutta poliisilakia. Huomioitavaa on, että erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, että kynnys paikalta poistamiseen ei muodostuisi liian vähäiseksi, vaan myös paikalta poistaminen on toimenpide, joka vaatii pätevät perusteet.

4 ASIANTUNTIJALOUSUNNOT KIRJALLISUUDESSA

4.1 Poliisilaki (Helminen ym. 2012)

Klaus Helmisen, Matti Kuusimäen ja Satu Rantaeskolan vuonna 2012 julkaistu *Poliisilaki*-kirja käsittelee vuonna 2011 säädettyä poliisilakia. Sen tarkoituksena on tarkastella poliisitoiminnan kokonaisuutta oikeudellisista lähtökohdista ja toimia työkaluna poliisimiehille sekä avuksi muille poliisin palveluksessa oleville, mutta se soveltuu tietolähteeksi myös rajavartiolaitoksen ja tullin virkamiehille, kuin myös muille julkisen ja yksityisen turvallisuusalan piirissä toimiville. Teos on tekijöiden mukaan hyvä tietolähde myös tuomioistuimissa, syyttäjänvirastoissa ja asianajotoimistoissa. (Helminen ym, 1.)

Poliisimiehelle joka mieltii soveltaa rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälää työssään, teoksessa huomionarvoista on termien määrittely. Teoksen mukaan rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälää voidaan pitää keskeisimpänä säännöksenä poliisivaltuuksista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi (Helminen ym, 4.2.3.1).

Teoksessa kerrotaan, että *vaaralla* tarkoitetaan yleisen elämänkokemuksen mukaan varteen otettavaa mahdollisuutta, että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden piiriin kuuluville suojattaville etuuksille aiheutuu vahinkoa tai normaalielämän sietokynnyksen ylittävää häiriötä. *Vaaralle* on asetettu PoL 2:10:ssä korotettu kynnyks käyttämällä sanaparia *välitön vaara*. (Helminen ym, 1.3.4.)

Helmisen ym. mukaan säännöksen kaksi erilaista todennäköisyyskynnystä, ”perusteltua syytä olettaa” ja ”todennäköistä” aiheuttanevat käytännön soveltamisessa ongelmia, vaikka lainvalmistelutöissä joitakin esimerkkejä soveltamisesta onkin. Tekijät toivoivat, että lain säätämisen yhteydessä kyseiset todennäköisyyskynnykset olisi jollakin tavalla määritelty, eli mitkä niistä ovat samanarvoisia ja mikä niiden keskinäinen järjestys on. Nykytilassa harkintavalta jää kokonaan soveltajalle. Tekijöiden näkemyksen mukaan todennäköisyyskynnykset ovat kuitenkin hyvin lähellä toisiaan. Koska ”perusteltua syytä olettaa” on paljon enemmän kuin ”syytä olettaa” olisi, on ”perusteltua syytä olettaa” oltava hyvin lähellä ”todennäköistä.” Helminen ym. siis katsoo, että säännöksessä mainitut tilanteet kiinniottamisen perusteina ovat samanarvoisia ja vaihtoehtoja toisilleen. (Helminen ym, 4.2.3.1.)

4.2 Poliisilaki – Kommentaari (Rantaeskola ym. 2014)

Satu Rantaeskolan toimittama Poliisilaki – Kommentaari on kommentaariteos lainsäädännön tulkinnallisten kysymysten yksityiskohtien kuvailemiseksi ja sen sisältö on koottu yhteistyössä poliisihallinnon sisäisten kouluttajien kanssa osana Ponnistushanketta, joka oli poliisihallinnon laaja

koulutuskokonaisuus, jossa uudet 1.1.2014 voimaan tulleet muutokset poliisin toimivaltuuksiin liitettiin lakeihin, mukaan lukien poliisilakiin, koulutettiin poliisihallinnossa vuodesta 2013 alkaen. Sen tarkoituksena on ollut auttaa esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain soveltajaa säädösten tulkitsemisessa rikosprosessin eri vaiheissa. Teoksen esipuheessa mainitaan, että lainsäädännön sisältö täsmentyy vasta tulkintakäytännön myötä, ja teoksella on pyritty luomaan kartta, jotta virkavastuulla käytännön työssä tehtävät tulkinnat olisivat heti alusta saakka mahdollisimman hyvin tulevien tulkintojen mukaiset. (Rantaeskola ym. 2014, 5.)

PolL 2:10:n kannalta ensimmäisenä oleellisena asiana teoksessa käsitellään sitä, että poliisilain 1 luvun 7 §:n mukaan poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen. Kyseinen säännös koskee ensisijaisesti poliisilain nojalla suoritettavia vapauteen kohdistuvia toimenpiteitä, joihin rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi kiinniottaminen kuuluu. Ilmoituksessa ei kuitenkaan tarvitse mainita sovellettavaa säännöstä. Tilanteessa riittää, että lyhyesti luonnehditaan toimenpiteen konkreettisenä perusteena oleva kohdehenkilön häiritsevä taikka vaaraa tai vahinkoa aiheuttava toiminta ja todetaan sen estämiseksi tai rajoittamiseksi tarpeellinen vapauteen kohdistuva toimenpide. Ilmoittamista voidaan kuitenkin siirtää, jos henkilö ei kykene ymmärtämään ilmoitusta. Ilmoitus voidaan myös vaihtoehtoisesti tehdä esimerkiksi alaikäisen huoltajalle, häiriintyneen henkilön edunvalvojalle tai kohdehenkilön oikeusavustajalle tai puolustajalle. Ilmoituksen siirtäminen voi tulla kyseeseen esimerkiksi myös silloin, jos meneillään on poliisitoiminnallinen tilanne kuten rikollisen takaa-ajo tai mellakan taltuttaminen. (Rantaeskola ym. 2014, 37-38.)

Teoksessa sivutaan PolL 2:10:n käyttöä tilanteissa, joissa suojataan kotirauhaa ja julkisrauhaa PolL 2:5:n mukaisesti. Poliisilain 2 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan, jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kyseinen säännös sallii kiinniotetun säilössä pitämisen enintään 12 tunnin ajan. Kuitenkin rikoksilta ja häiriöiltä suojaamisen tarkoituksessa henkilö saadaan pitää kiinni enintään 24 tuntia. Tärkeä seikka on se, että kiinniottoon ei ole edellytyksiä, jos henkilö vapaaehtoisesti ilmaisee halunsa poistua paikalta. Tällöin poliisin tulee kuitenkin varmistaa, että henkilö poistuu paikalta riittävän kauas. Tällaiseen varmistamiseen voidaan pitää riittävänä esimerkiksi havaintoa siitä, että henkilö poistuu paikalta taksilla tai jonkun kyydissä. Jos poliisi siirtää henkilön itse kauemmaksi paikasta poliisiautolla, on vielä erityisesti varmistuttava siitä, ettei poistaminen muutu heitteille jättämiseksi. Teoksen mukaan jää tapauskohtaisesti harkittavaksi, mitä selvitystä säännöksessä mainittu *ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista* edellyttää. Mikäli poistettu henkilö osoittaa käyttäytymisellään tai suullisesti ilmaisee aikomuksensa heti palata häiriöpaikalle, todennäköisyyden aste on saavutettu ja häiriön toistumista ei todennäköisesti voitaisi

estää. Käytännössä myös paluu aiheuttamaan häiriötä tapahtumapaikalle antaa edellytykset henkilön kiinniottamiselle ja säilössä pidolle, koska poistamista ei voida enää pitää riittävänä. (Rantaeskola ym. 2014, 66.)

Teos ei paneudu enempää siihen, milloin kyseeseen voisi tulla henkilön kiinniottaminen rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi sen sijaan, että kiinniotto tehtäisiin kotirauhan ja julkisrauhan suojaamiseksi. Päätös jäänee jokaisen poliisimiehen oman harkinnan varaan, mutta voitaneen olettaa, että ensisijaisesti tulisi käyttää jälkimmäistä kiinniottoperustetta, eikä tarpeettomasti venyttää kiinniottoaikoja käyttämällä PoL 2:10:tä, vaikka siihen teoriassa saattaisi ollakin perusteet. Todennäköisyyskynnykset ja säännösten sanavalinnat kiinnioissa ja poistamisissa ovat samankaltaisia PoL 2:10:ssä ja tässä kappaleessa pääasiassa käsitellyssä PoL 2:5:ssä, joten edeltävät esimerkit siitä, milloin henkilö voidaan kiinniottaa pätevät epäilemättä myös harkittaessa kiinniottoa rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi.

Poliisilain 2 luvun 9 §, väkijoukon hajottaminen, antaa poliisimiehelle oikeuden ottaa kiinni hajaantumis- tai siirtymiskäskyä niskoitteleva henkilö. Säännös mahdollistaa maksimissaan 12 tunnin kiinnioton. (PoL 2:9.) Teoksessa kuitenkin todetaan, että mikäli henkilö voidaan ottaa säilöön rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi, voidaan henkilöä pitää säilössä maksimissaan 24 tuntia. Jos oikeudenloukkauksiin tai rikoksiin syyllistyvät väkijoukossa vain yksittäiset toimijat, on kyse rikoksilta ja häiriöiltä koskevan säännöksen soveltamisesta. (Rantaeskola ym. 2014, 77.)

Verrattuna vanhaan poliisilakiin (493/1995), uudessa poliisilaissa (872/2011) rikokselta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälä (PoL 2:10) on pysynyt pääosin ennallaan. Joitain muutoksia kuitenkin on, ja tekijät kirjoittavat, että tärkeä muutos liittyy kahden eriasteisen todennäköisyyskynnyksen käyttämiseen. Säännöksen mukaan henkilö voidaan poistaa paikalta, jos on perusteltua syytä olettaa, että hän käyttäytyisi säännöksessä mainitulla tavalla. *Perusteltua syytä olettaa* tarkoittaa teoksen mukaan sitä, että se on näytöllisesti jotakin enemmän kuin *syytä epäillä* -taso ja hyvin lähellä seuraavaa näyttökynnystä eli *on todennäköistä* -tasoa. Konkreettisessa tilanteessa nämä näyttökynnykset ovat lähes samanarvoisia ja edellyttävät lähes saman verran selvitystä eli näyttöä ole-massaolostaan, että käsiteltävänä olevan toimenpiteen edellytykset ovat olemassa. Mikäli näin ei olisi, säännösten soveltaminen olisi lähes mahdotonta. (Rantaeskola ym. 2014, 78.)

Säännöksen tulkinnassa tämä tarkoittaa tekijöiden mukaan esimerkiksi sitä, että jos henkilö käyttäytyy tavalla, jonka perusteella on oletettavissa, että hän syyllistyisi esimerkiksi toisen henkeen ja terveyteen kohdistuvaan rikokseen, voidaan mainittu henkilö poistaa paikalta. Poistaminen on ensisijainen toimenpide suhteessa säilöönottoon. (Rantaeskola ym. 2014, 78-79.)

Toimenpide voidaan myös kohdistaa *henkilöön hänen aikaisemman käyttäytymisen perusteella, jos on todennäköistä, että hän syyllistyisi säännöksessä tarkoitettuihin seikkoihin*. Teoksessa annetaan

seuraava esimerkki: jos sama henkilö lyhyen ajanjakson sisällä useammin kuin kerran käyttäytyy säännöksessä tarkoitetulla tavalla ja voidaan päätellä, että hän tulee uudelleen käyttäytymään siten, voidaan hänet poistaa paikalta aikaisemman käyttäytymisen perusteella. (Rantaeskola ym. 2014, 79.) Kyseinen esimerkki tästä kynnyksestä on käytännössä identtinen sen kanssa, mitä hallituksen esityksessä HE 224/2010 *todennäköisesti*-kynnyksestä mainitaan.

Tämä *todennäköisyys* -kynnys laajentaa aiemman vastaavan säädöksen käyttöalaa kattaen henkilön paikalta poistamisen tilanteissa, joissa hänen voidaan aikaisemman käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti epäillä syyllistyvän henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen, kun taas aiempi säännös salli henkilön aikaisemman käyttäytymisen huomioimisen vain yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevissa tapauksissa. (Rantaeskola ym. 2014, 79.)

Viimeisenä teoksessa otetaan kantaa alle 18-vuotiaan poistamiseen ja kiinniottamiseen. PoL 2:10 ei rajaa henkilöpiiriä millään tavalla iän perusteella. Tekijöiden mukaan lähtökohtana voidaan pitää, että toimenpide, eli paikalta poistaminen tai kiinniottaminen, on kohdistettavissa myös alle 18-vuotiaaseen henkilöön. Säännöksessä ei ole myöskään todettu, miten alle 18-vuotiaan kanssa tulisi toimia. Suuntaviivaa alle 18-vuotiaan kanssa toimimiseen on kuitenkin löydettävissä poliisilain 2 luvun 2 §:n 2 momentista. Kun kysymyksessä on henkilön kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi poliisilain 2 luvun 2 §:n perusteella, lähtökohtana on, että alle 18-vuotias luovutetaan viipymättä ensisijaisesti huoltajalleen tai toissijaisesti lastensuojeluviranomaiselle. Tätä toimintamallia voidaan normaalitilanteessa pitää parhaana toimenpiteenä myös tilanteessa, kun kyseessä on poistaminen tai mahdollisesti sen vaihtoehtona kiinniottaminen rikoksilta ja häiriöiltä suojaamista koskevassa tilanteessa poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteella. Nuoren toimittaminen huoltajilleen aiheuttaa yleensä muutoksen nuoren käyttäytymiseen, kun huoltaja tulee paikalle noutamaan häntä tai poliisi vie nuoren kotiinsa ja huoltaja ottaa hänet vastaan. (Rantaeskola ym. 2014, 80.)

Jos kyseessä on kuitenkin tapaus, jossa huoltajat tai lastensuojeluviranomaiset pyytävät apua kyseisen alle 18-vuotiaan henkilön pois viemiseksi aggressiivisen käyttäytymisen vuoksi, esimerkiksi koska nuori on aikuisen kokoinen, poliisilla ei ole muuta vaihtoehtoa, kuin ottaa henkilö kiinni joko henkilön suojaamiseksi tai rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi. Tämän kaltaisessa tilanteessa poliisimiehen tulee pohtia, onko ”muu lukittu tila”, eli niin sanottu sumppu, tarkoituksenmukaisempi. Kiinniottaminen on kuitenkin toimenpide, joka on viimesijainen. Alle 18-vuotiaan kohdalla yleisten periaatteiden merkitys myös korostuu, mutta toisaalta, mitä lähempänä ollaan täysi-ikäisyyttä, sitä lähempänä ollaan normaalitilanteen käsittelyä yleisten periaatteiden osalta. (Rantaeskola ym. 2014, 80-81.)

5 OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUT

Olen ottanut tähän lukuun mielestäni oleelliset oikeusasiamiehen ratkaisut liittyen poliisilain 2 luvun 10 §:n soveltamiseen. Kyseinen säännös ei ole kaikissa ratkaisuissa pääosassa, mutta oikeusasiamies on voinut ottaa sen sisältöön ja tulkitsemiseen kantaa jonkin muun asian yhteydessä. Nostan esiin ne kohdat ratkaisuista, jotka näyttävät minulle tärkeinä kontekstina sisällön ymmärtämiseen; eräät ratkaisut tulevat siis olemaan perusteellisemmin viitattuja kuin toiset. Kaiken, minkä en ole ratkaisuissa katsonut liittyvän PoL 2:10:een, olen jättänyt pois. Olen karsinut vanhemmista ratkaisuista kohtia, joissa sinällään käsitellään asioita, jotka liittyvät rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -säännökseen ja sen soveltamiseen, mutta jotka oikeusasiamies on käsitellyt myös tuoreemmissa ratkaisuissa.

Tämän luvun tarkoitus on toimia eräänlaisena tietopankkina olennaisille ratkaisuille. Kannustan myös mahdollisuuksien mukaan kokonaisten, leikkaamattomien ratkaisujen lukemiseen, jotta lukijalle jäisi mahdollisimman täydellinen kuva asiayhteyksistä. Leikkaamalla ratkaisut osiin, jotkin nyanssit vääjäämättä häviävät. Ratkaisut on listattu tuoreimmasta vanhimpaan. Pidän varsinkin EOAK/6314/2019 ratkaisua merkittävänä sen tuoreuden sekä sen erityisen perusteellisen PoL 2:10:n soveltamisen läpikäynnin vuoksi, jonka takia se on sisällytetty tässä luvussa kokonaisuutena.

Ratkaisujen tässä luvussa esiintyvä muotoilu on osin omani, eikä välttämättä siten vastaa alkuperäistä muotoilua. Leipäteksti, lukuunottamatta poisjättöjä, on kuten alkuperäisissä ratkaisuissa.

5.1 EOAK/394/2020

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Kantelu: Kantelija arvosteli poliisien menettelyä muun muassa voimankäytössä ja säilöön ottamisessa. Kantelijan mukaan häneen kohdistettiin kiinnioton yhteydessä liiallisia voimakeinoja. Lisäksi hän arvosteli kiinnioton kestoa sekä sitä, ettei hän vapaudenmenetyksensä aikana saanut ruokaa eikä vettä. Hän arvosteli myös sitä, ettei poliisi soittanut hänen pojalleen ilmoittaakseen hänen vapaudenmenetyksestään, vaikka hän antoi pojan puhelinnumeron.

Kiinniotto: Kantelija otettiin kiinni rikoksilta ja häiriöiltä estämiseksi poliisilain 2 luvun 10 §:n 2 momentin nojalla. Sivullisen kertoman mukaan kantelija oli yrittänyt riistää toiselta henkilöltä pullosäkin, jonka seurauksena oli syntynyt riita. Kantelija oli ollut kiihtyneessä mielentilassa ja poliisin mennessä väliin hänet oli jouduttu ottamaan hallintaotteeseen. Kantelija ei

suostunut poliisin käskyistä huolimatta poistumaan paikalta, vaan hän syöksyi uudestaan henkilön kimppuun. Kantelija jouduttiin uudestaan ottamaan hallintaan, kaatamaan maahan sekä laittamaan käsirautoihin. Poliisin arvion mukaan paikalta poistaminen ei ollut enää riittävä toimenpide ja kantelija päätettiin ottaa kiinni.

Vanhemman konstaapelin mukaan kun kantelija näki, että hänen pitäisi mennä poliisiauton kuljetustilaan, hän alkoi riuhtoa itseään irti hallintaotteesta ja vastusti autoon nousemista potkimalla jaloillaan auton takapuskuria. Poliisit joutuivat viemään kantelijan kuljetustilan lattialle vatsalleen ja pitämään häntä hetken aloillaan, kunnes hänen sätkivät jalkaansa saatiin sisään kuljetustilaan.

Vanhemman konstaapelin mukaan tilanteessa käytettiin vain tarpeellisia, Poliisihallituksen ohjeiden mukaisia voimakeinoja.

Minulla ei ole aihetta epäillä kiinniottopöytäkirjan kirjauksia taikka vanhemman konstaapelin selvityksessä esitettyä. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella ei voida osoittaa, että kiinniotosta päättänyt vanhempi konstaapeli olisi ylittänyt harkintavaltaansa taikka että hän olisi käyttänyt sitä väärin päätyessä kantelijan kiinniottoon niiden tietojen ja havaintojen nojalla, mitä hänellä oli tapahtumahetkellä käytettävissään.

Korostan kuitenkin yleisellä tasolla, että poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteella tehtävän kiinniottamisen tarkoituksena ei ole rangaista kiinniotettavaa henkilöä, vaan tällaisen kiinniottamisen tarkoituksena on ainoastaan esimerkiksi turvata yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Kyseinen toimivaltuussäännös tulee sovellettaviksi tilanteissa, jolloin asiassa ei ole (vielä) syytä epäillä rikosta tapahtuneeksi.

Vapaudenmenetyksen kesto: Kantelijan säilöön ottamista on perusteltu rikoksilta ja häiriöiltä suojaamisella (poliisilaki 2 luvun 10 §:n 2 momentti). Kiinniotettua voidaan tällä perusteella pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy lainkohdan 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen taikka aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta. Säännös ei siis automaattisesti anna poliisille oikeutta pitää henkilöä säilössä 24 tuntia. Vapaudenmenetyksen kesto tulee harkita tapauskohtaisesti ja vapaudenmenetyksen perusteiden olemassaoloa tulee arvioida myös säilössä pidon aikana.

Kiinniottopöytäkirjasta tai selvityksistä ei ilmene, mitkä seikat johtivat kantelijan lähes 12 tuntia kestäneeseen vapaudenmenetykseen. Kantelija oli selvitysten perusteella aiheuttanut häiriötä, joka ilmeisesti kohdistui vain yhteen tiettyyn henkilöön ja liittyi ilmeisesti riitaan pullojen keräämisestä. Sinänsä on mielestäni voitu perustellusti arvioida, että häiriö olisi todennäköisesti voinut jatkua myöhemminkin uudenvuodenyönä, mikäli kantelija olisi tavannut edellä

mainitun henkilön uudestaan. Epäselväksi kuitenkin jää, miksi katsottiin olevan häiriön aiheuttamisen olleen todennäköistä vielä aamulla. Totean, ettei ole väitetty kantelijan olleen juovuksissa.

Herääkin kysymys, onko kantelijan kiinnioton perusteeksi kirjattuun syyhyn nähden varsin pitkä vapaudenmenetysaika johtunut ainakin osittain siitä, että hän on ollut kolmannen maan kansalainen, eikä hänellä ole ollut mukanaan passia taikka muuta henkilöllisyystodistusta. Tähän viittaavat mielestäni kirjaukset ilmoituksessa, jonka mukaan kantelijan henkilöllisyyttä ei voitu selvittää ja tämän takia hänet toimitettiin vapautumisensa jälkeen ulkomaalaispoliisiin hänen henkilöllisyytensä ja maassa oleskelun edellytysten selvittämiseksi.

Käsitykseni mukaan kantelijan vapaudenmenetystä ei olisi oikeudellisesti kestäväillä perusteilla voitu jatkaa yksin sen takia, että hänen henkilöllisyytensä oli epäselvä. Henkilöllisyys olisi nähdäkseni ollut selvitettävissä jo säilytysuojassa, jos sinne olisi hankittu tulkkausta. Ei ole väitetty, että kantelija olisi kieltäytynyt antamasta henkilötietojaan, taikka että hän olisi yrittänyt antaa vääriä henkilötietoja, joten poliisilain 2 luvun 1 §:n 3 momentin peruste kiinniottolle, taikka sen mahdolliselle jatkamiselle, ei nähdäkseni ole voinut tulla sovellettavaksi.

Totean lisäksi, että mikäli kantelijan maassaolon edellytykset olivat epäselvät, olisi tullut arvioida, onko vapaudenmenetyksen jatkamiselle lailliset perusteet jonkun muun säännöksen, esimerkiksi ulkomaalaislain perusteella. Mikäli näin olisi todettu, olisi kuitenkin välittömästi alkuperäisen kiinnioton perusteen lakattua olemasta, tullut vaihtaa kiinniottoperuste ja mahdollisesti myös säilytyspaikka. Uusi kiinnipitoperuste olisi tällöin tullut ilmoittaa kantelijalle.

Korostan, että poliisin toimenpiteiden tulee perustua objektiiviseen harkintaan. Näin on etenkin kun kyse on vapaudenriistosta, eli perusoikeuksiin syvällisesti puuttuvasta toimenpiteestä. Tässä tapauksessa säilytyksen pidon jatkumisen edellytys on ollut se, että oli todennäköistä, että kantelija syyllistyy poliisilain 2 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen taikka aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, mikäli hänet vapautetaan. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella jää epäselväksi, onko näitä tosiseikkoja riittävän huolellisesti arvioitu vapaudenmenetyksen aikana.

(EOAK 3.11.2020 dnro 394/2020.)

Huomionarvoista tässä ratkaisussa on se, että oikeusasiamies korostaa, että kiinniotto rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi ei ole rangaistus. Tämä seikka on hyvä pitää mielessä, koska raja välttämättömyyden ja "ansaitsee joutua putkaan" -asenteen välillä saattaa joskus hämärtyä. Poliisimiehen tulisi kuitenkin pystyä arvioimaan tilannetta kuin tilannetta objektiivisesti ja pyrkiä irrottamaan omat tunteensa siitä, mitä toimenpiteitä tilanne tosiasiallisesti vaatii.

Oikeusasiamies kiinnittää huomiota myös siihen, että kiinniottopöytäkirjaan ei ole kirjattu mitään syytä sille, että kiinnioton pitäisi jatkua aamuun asti. Huolellisten kirjausten merkitys siis korostuu. Mielestäni kiinnioton jatkumista olisi voinut perustella monilla tavoin, koska kohdehenkilön aggressiivisuus kohdistui myös poliisipartioon, ja muutenkin jatkui poliisipartion ollessa paikalla. Mutta koska sitä ei kirjattu, mahdolliset perustelut jäivät yksinomaan partion jäsenten tietoon, joka tietenkin vaikuttaa asian jälkikäteistarkasteluun negatiivisesti, etenkin partion oman oikeusturvan kannalta. Tässäkin tapauksessa oikeusasiamies joutuu turvautumaan spekulatioon muun muassa siitä, vaikuttiko kohdehenkilön kansalaisuus kiinniottoajan pituuteen. Kuten oikeusasiamies toteaa, hänelle jää epäselväksi, onko tosiseikkoja riittävän huolellisesti arvioitu vapaudenmenetyksen aikana.

5.2 EOAK/6314/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Kantelu: Kantelija arvosteli poliisin menettelyä vapaudenmenetykseensä johtaneiden tapahtumien yhteydessä. Kantelija katsoi, ettei hänen kiinniottamiselleen ja poliisivankilaan viemiselle ystävänsä asunnosta ollut perusteita. Lisäksi hän arvosteli vapaudenmenetyksensä kestoa sekä olosuhteita poliisivankilassa. Kantelijan mukaan hän ei saanut lääkkeitään vapaudenmenetyksensä aikana.

Tapahtumat: Oulun poliisilaitoksen poliisipartio oli saanut hätäkeskukselta tehtävän, jonka mukaan Paltamon Alkossa, osoitteessa Rinnekuja 2, oli ollut kassalla aggressiivisesti käyttäytyvä mieshenkilö. Myyjän mukaan mieshenkilö oli ollut sen verran päihtynyt, ettei myyjä ollut enää suostunut myymään alkoholia miehelle. Tämän seurauksena mieshenkilö oli alkanut huutaa ja kiroilla. Mieshenkilön käytös oli ollut myyjän mukaan sen verran uhkaavaa, että hän joutunut useaan kertaan perääntymään kassalta. Lisäksi mieshenkilö oli itse yrittänyt tiskin yli näppäillä Alkon kassakonetta. Myyjän mukaan hän sekä Alkon muut asiakkaat olivat joutuneet pelkäämään miestä tämän käytöksen perusteella. Mieshenkilö oli poistunut vasta sitten, kun myyjä oli ilmoittanut tälle kutsuneensa poliisit paikalle. Partio tavoitti kyseisen mieshenkilön osoitteesta - - -. Mieshenkilö osoittautui kantelijaksi. Asunto kuului kantelijan ystävälle. Selvityksen mukaan kantelija oli päihtynyt ja käyttäytyi ylimielisesti poliisipartiota kohtaan. Kantelijan aikaisemman käyttäytymisen perusteella oli todennäköistä, että hän aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Kantelija otettiin poliisilakiperusteisesti kiinni rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi ja kuljetettiin Kajaanin poliisiaseman poliisivankilaan. Kantelijan vapaudenmenetys alkoi 4.10.2019 kello 10.42 ja hänet vapautettiin 5.10.2019 kello 8.13.

Arviointi: Totean aluksi, että kantelijaa ei ollut ennen kiinniottoa epäilty mistään rikoksesta. Poliisi on tosin katsonut kantelijan syyllistyneen haitantekoon viranomaiselle ja hänelle oli annettu asian johdosta sakkovaatimus. Epäilty haitanteko oli kuitenkin ilmennyt vasta poliisin ryhtyessä kuljettamaan kantelijaa ulos asunnosta ja poliisin jo ilmoitettua ottaneensa kantelijan kiinni.

Tässä asiassa on siis kysymys poliisilakiperusteisista, lain 2 luvun 10 §:n mukaisista toimenpiteistä. Käsitykseni mukaan asiassa ei ole ollut säännöksen mukaisia edellytyksiä toimenpiteisiin sillä perusteella, että kantelija syyllistyi säännöksessä mainittuihin henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Sen sijaan kysymys on voinut olla lainkohdassa tarkoitettua huomattavan häiriön tai välittömän vaaran aiheuttamisesta yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Rikoksilta ja häiriöiltä suojaamisen yleisistä edellytyksistä: Totean poliisilain 2 luvun 10 §:n yleisistä soveltamisedellytyksistä seuraavan (ks. KKO:2020:29, kohdat 17 – 25).

Arvioitaessa sitä, mitä poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaista toimivaltuutta poliisi voi kussakin yksittäistilanteessa käyttää, on otettava huomioon poliisilain 1 luvusta ilmenevät poliisin toimintaa ohjaavat yleisperiaatteet. Edellä mainittujen toimintaperiaatteita sisältävien säännösten mukaan poliisin on muun muassa käytettävä aina mahdollisimman lievää keinoa kulloisenkin tilanteen selvittämiseksi.

Poliisin kohdatessa häiriökäyttäytymistä ensisijainen toimenpide on puuttua tilanteeseen poliisilain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Toissijaisesti poliisi voi poliisilain 2 luvun 10 §:n 1 momentin edellytysten täytyessä poistaa henkilön paikalta ja viimesijaisesti ottaa hänet kiinni ja pitää säilössä, jos säännöksen 2 momentin edellytykset täyttyvät.

Poliisilain 2 luvun 10 §:ssä on erilaisia todennäköisyusedellytyksiä ("perusteltua syytä", "todennäköistä") eri toimenpiteisiin ryhtymiselle. Pykälän säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 224/2010 vp s. 78–79) ei ole käsitelty tarkemmin pykälän mukaisten todennäköisyyskynnysten ylittymisen edellytyksiä. Esityksessä on todettu, että arviointi olisi aina tapauskohtaista. Esityksen mukaan poliisilain 2 luvun 10 § vastaa pitkälti aikaisemmin voimassa olleen poliisilain (493/1995) 20 §:ää. Myöskään viimeksi mainittua lainkohtaa koskevissa hallituksen esityksissä (HE 57/1994 vp s. 46 ja HE 266/2004 vp s. 17) ei ole otettu kantaa siihen, mitä paikalta poistettavan "muulta käyttäytymiseltä" edellytetään, jotta paikalta poistamisen edellytykset täyttyvät, tai milloin kiinniottamisen ja säilössä pitämisen kynnys ylittyy. Aikaisemmin voimassa olleen poliisilain 20 §:n 3 momentin mukaan kiinniottaminen tuli kyseeseen, jos paikalta poistaminen oli "ilmeisesti riittämätön" toimenpide.

Paikalta poistamista koskevan kynnyksen "on perusteltua syytä olettaa" ylittyminen edellyttää näytöllisesti enemmän kuin poliisilaissa alinta todennäköisyysastetta kuvaamaan käytetty ilmaisu "on syytä olettaa", mikä sekään ei ylity pelkän yleisen epäilyn perusteella. Käsillä tulee olla joitakin sellaisia tosiseikkoja, joista syntyy riittävä peruste arviolle, että kohdehenkilö syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Henkilön kiinniottamisen kynnyks, joka ylittyy, kun paikalta poistaminen "on todennäköisesti" riittämätön toimenpide, edellyttää suhteellisen korkeaa todennäköisyyttä. Aikaisemmin voimassa olleen poliisilain vastaavassa säännöksessä, jota perustelulausuman (HE 224/2010 vp s. 79) mukaan ei ole ollut tarkoitusta muuttaa, vaadittiin edellä todetulla tavalla, että paikalta poistaminen oli ilmeisesti riittämätön toimenpide.

Lain esitöissä ei ole tarkemmin käsitelty myöskään sitä, mitä poliisilain 2 luvun 10 §:n 1 momentin huomattavalla häiriöllä tai välittömällä vaaralla yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle tarkoitetaan. Järjestyslain 3 §:n mukaan yleisen järjestyksen häiritseminen tai turvallisuuden vaarantaminen yleisellä paikalla on kielletty 1) metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla, 2) toistuvilla uhkaavilla eleillä, hyökkäävillä liikkeillä, suullisesti esitetyillä uhkailuilla ja muulla vastaavalla, pelkoa herättävällä uhkaavalla käyttäytymisellä, 3) ampumalla, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla.

Korkein oikeus on katsonut, että kulloinkin käsillä olevaan tilanteeseen nähden lievä tai tavanomainen metelöinti, toistuvat uhkaavat eleet ja hyökkäävät liikkeet tai muu vastaava järjestyksilain viitatussa pykälässä tarkoitettu toiminta ei vielä anna poliisille oikeutta poistaa henkilöä paikalta tai ottaa tätä kiinni. Jotta järjestyksilain 3 §:n tarkoittama häiriökäyttäytyminen muodostaisi perusteen poliisilain 2 luvun 10 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käyttämiselle, käyttäytymisen tulee aiheuttaa riski 10 §:ssä tarkoitettusta huomattavasta häiriöstä tai välittömästä ja tavanomaista vakavammasta vaarasta yleiselle järjestykselle.

Kantelijan kiinniottamisen perusteet: - - - Kuten saamissani lausunnoissa on katsottu, mielestäni kantelijan pitkään jatkuneen alkoholin nauttimisen, kantelijan häiriötä aiheuttaneen käyttäytymisen ja selvityksistä lähemmin ilmenevän poliisilla olleen tilannekuvan perusteella on ollut mahdollista pitää todennäköisenä, että kantelijalla oli tarve saada lisää alkoholia ja hän olisi jossain vaiheessa päivää pyrkinyt hankkimaan sitä aiheuttaen samalla myös huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Sen sijaan totean, että selvityksissä esitetty huoli kantelijan vaikutuksesta ystävänsä alkoholinläyttyöön ja kykyyn huolehtia itsestään ei ole rikokseen eikä yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvä peruste, joka olisi voinut olla poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaisten toimenpiteiden perusteena.

Edellä ensin mainittujen perusteiden ja selvityksissä yksityiskohtaisemmin esitettyjen perusteiden nojalla katson, että asiassa olisi ollut edellytykset kantelijan kiinniottamiseen tapahtumapaikalta tai sen läheisyydestä yleiseltä paikalta edellyttäen, että kantelijan puhuttamisen jälkeen tehtävän arvion perusteella lievemmat keinot olisivat todennäköisesti olleet riittämättömiä. Kantelija oli kuitenkin jo oma-aloitteisesti poistunut häiriön ilmenemispaikalta ystävänsä asunnolle. Näin ollen on arvioitava, oliko poliisilla toimivalta mennä asuntoon ja ottaa kantelija siellä kiinni.

Kiinniottaminen kotirauhan suojaamasta paikasta: Vanhempi konstaapeli A on lisäselvityksessään todennut, että kyseisessä tehtävässä ei ollut epäiltävissä, että häiriö tapahtuu kotirauhan suojaamassa paikassa tai häiriö olisi siellä uusiutumassa. Tämän vuoksi poliisilain 2 luvun 5 §:n (Kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen) soveltaminen ei ollut tässä tehtävässä tarpeen. Kiinniotto tehtiin poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteella. Vanhempi konstaapeli A mukaan ”Poliisi ottaa tarvittaessa henkilön kiinni siellä, mistä henkilö tavataan huolimatta siitä, onko kyseessä kotirauhan suojaama paikka tai yleinen paikka, jos on todennäköisiä syitä epäillä, että tämä henkilö aiheuttaa huomattavaa häiriötä tai vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle”.

Oulun poliisilaitoksen näkemyksen mukaan julkisella paikalla häiriötä aiheuttanut henkilö voidaan välittömästi häiriön aiheuttamisen jälkeen poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteella ottaa kiinni myös kotirauhan suojaamasta paikasta, jos on todennäköisiä syitä epäillä, että henkilö aiheuttaa huomattavaa häiriötä tai vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Poliisihallitus on yhtynyt poliisilaitoksen näkemykseen.

Pidän näitä kannanottoja ongelmallisina. Kysymys on siitä, (1) voiko poliisilain 2 luvun 10 §:ssä mainittu ”paikka” tarkoittaa myös kotirauhan suojaamaa paikkaa eli oikeuttaa paikalta poistamisen tai kiinniottamisen myös kotirauhan piiristä, ja (2) voiko säännös itsessään oikeuttaa poliisin pääsyn kotirauhan piiriin.

Kiinnitän ensinnäkin huomiota siihen, että poliisin toimivaltuuksia koskevissa säännöksissä niin poliisilaissa kuin pakkokeinolaissa on säännönmukaisesti säädetty erikseen siitä, (1) jos toimivaltuutta voidaan käyttää kotirauhan piirissä, (2) millä (tyypillisesti korkeammilla) edelly-

tyksillä niin voidaan tehdä ja (3) kuka (tyypillisesti päällystöön kuuluva tai pidättämiseen oikeutettu) poliisimies toimenpiteestä voi päättää, sekä usein myös (4) toimivaltuuden käyttöön liittyvistä menettelytavoista (kuten pöytäkirjaamisesta).

Toiseksi kiinnitän huomiota siihen, että myös poliisilain 2 luku näyttää säädetyn edellä todetun mukaisesti. Luvun 4 – 8 §:ssä on nimenomaisesti säädetty kotirauhan piiriin ulottuvista toimivaltuuksista, niiden edellytyksistä, niistä päättämiseen oikeutetuista poliisimiehistä ja niiden käytössä noudatettavista menettelytavoista seuraavasti.

- - -

Kolmanneksi kiinnitän huomiota siihen, että poliisilain 2 luvun 10 §:ssä ei ole säädetty mitään siinä tarkoitettujen toimivaltuuksien käyttämisestä kotirauhan piirissä. Pykälässä ei esimerkiksi ole säädetty siitä saamissani lausunnoissa mainitusta seikasta, että julkisella paikalla häiriötä aiheuttanut henkilö voitaisiin ”välittömästi häiriön aiheuttamisen jälkeen” poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteella ottaa kiinni myös kotirauhan suojaamasta paikasta.

Sen sijaan poliisilain 2 luvun 5 §:ssä on nimenomaisesti säädetty poliisin oikeudesta poistaa kotirauhan suojaamassa paikassa luvallisesti oleskeleva henkilö ja ottaa hänet kiinni ja pitää säilössä. Säännös soveltuu kuitenkin vain tilanteisiin, joissa henkilö häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa tai julkisrauhaa taikka aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu. Säännös ei siis sovellu tilanteisiin, joissa on kysymys häiriön tai välittömän vaaran aiheuttamisesta yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle. Ystävänsä asunnossa luvallisesti ollut kantelijaa ei siis olisi voitu ottaa kiinni ja pitää säilössä tämän säännöksen perusteella.

Poliisilain 2 luvun 5 §:n perusteluissa (HE 224/2010 s. 77) on viitattu pykälän 3 momentin säännökseen, jonka mukaan kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin häiriön toistuminen on todennäköistä, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta. Tämän jälkeen perusteluissa on todettu, että ”Rikoksilta ja häiriöiltä suojaamisen tarkoituksessa henkilö saatettiin pitää kiinni enintään 24 tuntia 10 §:n nojalla”.

Tämän toteamuksen merkitys jää epäselväksi. Se voisi olla vain toteamus siitä, että 2 luvun 10 §:n mukainen säilössäpitoaika on 5 §:ssä säädettyä pitempi. Toisaalta maininnan voitaisiin katsoa myös viittaavan siihen, että kotirauhan piiristäkin henkilö voitaisiin ottaa kiinni ja pitää säilössä 2 luvun 10 §:n nojalla.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu kiinnipitämisen enimmäisaikojen erilaisuuden johtuvan siitä, että kiinni ottamisen peruste on erilainen. Kotirauhan ja julkisrauhan suojaamisessa

henkilön poistamisella paikalta ja kiinniottamisella päästään nopeammin tarkoitettuun lopputulokseen, kun taas toiseen henkilöön kohdistuvalta rikokselta ja häiriöiltä suojaamisessa tarvitaan yleensä pitempiaikaisempaa vapauden rajoitusta. Poliisilain 2 luvun 10 §:ssäkin on mainittu kotirauhaan kohdistuvan rikoksen tekeminen, joten jossakin tilanteessa saattaa olla mahdollista, että poliisilain 2 luvun 5 §:n mukaisena kotirauhan suojaamisena alkanut kiinniotto jatkuu poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaisena rikokselta ja häiriöiltä suojaamista koskevana kiinniottona, kun kiinni otetun uhkauksin tai muun käyttäytymisen perusteella on perusteltua syytä näin olettaa (Helminen-Kuusimäki-Rantaeskola, Poliisilaki 2012, s. 622-623).

Voimassa olevan poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteluista ei saa suoraan johtoa puheena olevaan kysymykseen. Perusteluissa (HE 224/2010 vp s. 78) on kuitenkin todettu, että pykälä vastaisi aikaisemman poliisilain (493/1995) 20 §:ää eräin muutoksin (joista muutoksista nyt ei ole kysymys).

Vuoden 1995 poliisilain 20 §:n esitöissä (HE 57/1994 vp, s. 46) puolestaan todettiin, että ”Ehdotettua säännöstä tultaisiin soveltamaan lähinnä kotihälytystilanteissa. Niille on ominaista väkivallan kohteena olevan perheenjäsenen pyyntö taikka naapurin tai silminnäkijän puuttuminen riita- tai väkivaltatilanteeseen. Suojattavalla henkilöllä ei läheskään aina ole ainakaan tosiasiallista mahdollisuutta kääntyä poliisin puoleen avun saamiseksi. Poliisin toimivaltuuksista henkilöiden suojaamiseksi rikoksilta ja häiriöiltä on sen vuoksi säädettävä siten, ettei valtuuksien käyttö riipu asianosaisten pyynnöistä. - - - Käytännössä merkittävä osa säännöksen soveltamistapauksista olisi perheväkivaltatilanteita tai tilanteita, joissa henkilö avioliiton tai muun parisuhteen aikana tai sen purkauduttua uhkailee nykyisen tai entisen perheensä jäseniä.”

Tämän perusteella vuoden 1995 poliisilain 20 §:n säännös oli siis tarkoitettu sovellettavaksi myös kotihälytystilanteissa eli kotirauhan piirissä, eikä voimassa olevan poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteluiden valossa sääntelyä ollut tarkoitus tältä osin muuttaa. Näyttää siis siltä, että 2 luvun 10 § olisi sinänsä sovellettavissa henkilön poistamiseen tai kiinniottamiseen myös kotirauhan piiristä.

En kuitenkaan pidä perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta tyydyttävänä sitä, että näin merkittävä toimivaltuus ei ilmene voimassa olevasta säännöksestä, vaan ainoastaan sitä edeltäneen säännöksen esitöistä. Kotirauhan perusoikeussuojan vuoksi on oikeudellisesti selvästi eri asia, toteutetaanko paikalta poistaminen tai kiinniottaminen kotirauhan piiristä vai julkiselta paikalta. Tätä ilmentää sekin, että poliisilain 2 luvun 5 §:ssä on erikseen nimenomaisesti säädetty paikalta poistamisesta ja kiinniottamisesta kotirauhan suojaamassa paikassa.

Vaikka edellä mainittu poliisilain 2 luvun 10 §:n tulkinta hyväksyttäisiin, poliisilla tulee olla laillinen toimivaltaperuste pääsulle kotirauhan piiriin. Sellaista puheena oleva säännös ei sisällä. Totean tästä näkökulmasta seuraavan.

Vuoden 1995 poliisilain 15 §:ssä säädettiin vaarassa olevan ja kadonneen henkilön etsinnästä ja 16 §:ssä vaarallisen teon ja tapahtuman estämisestä. Molempien säännösten soveltamistilanteissa poliisilla oli oikeus päästä asuntoon tai muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan. Näiden pykälien sääntely on yhdistetty voimassa olevan poliisilain 2 luvun 6 §:ään (HE 224/2010 vp s. 77).

Voimassa olevaa poliisilain 2 luvun 10 §:ää ja vuoden 1995 poliisilain 20 §:ää vastaava säännös rikoksilta ja häiriöiltä suojaamisesta oli vuoden 1966 poliisilain (84/66) 19 §:ssä.

Vuoden 1995 poliisilain 16 §:n perusteluissa (HE 57/1994 vp s. 43) on todettu seuraavaa:

”Voimassa olevassa [vuoden 1966] poliisilaissa ei ole säännöstä, joka oikeuttaisi ehdotuksen 16 §:n mukaisissa tapauksissa poliisimiehen pääsemään kotirauhan piiriin tilanteessa, jossa on perusteltua syytä epäillä vakavan rikoksen tai muun vaarallisen teon olevan tekeillä. Voimassa olevan poliisilain 19 ja 20 §:n vapaudenriistoa koskevien säännösten sekä hätävarjelu- ja pakkotilasäännösten tulkinnan avulla toimenpiteitä on perinteisesti suoritettu kotirauhan piirissä ilman nimenomaisten säännösten tukea. Pykälän mukaan poliisilla olisi vaarallisen teon ja tapahtuman estämiseksi oikeus päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä hankkia pääsy kotirauhan piiriin kuuluvaan paikkaan.”

Perusteluista siis ilmenee, että aikaisemmin vain tulkintaan perustunut poliisin pääsy kotirauhan piiriin oli korjattu nimenomaisella sääntelyllä vuoden 1995 poliisilain 16 §:ssä. Jo tuolloin, säädettäessä pykälää ennen perusoikeusuudistuksen voimaantuloa, siis katsottiin, että poliisin pääsy kotirauhan piiriin edellyttää nimenomaista sääntelyä laissa. Tätä vaatimusta on nykyisin pidettävä ehdottomana.

Voimassa olevassa poliisilain 2 luvussa ne tilanteet, joissa poliisilla on pääsy kotirauhan piiriin, on säädetty luvun 4 – 8 §:ssä. Vuoden 1995 poliisilain 20 §:n perusteluissa mainituissa kotihälytystilanteissa, joihin myös voimassa olevan lain 2 luvun 10 § perusteluidensa mukaan näyttäisi soveltuvan, tulee siis olla ensin mainittuihin 2 luvun säännöksiin perustuva toimivaltuus pääsulle kotirauhan piiriin. Tästä on säädetty 2 luvun 6 §:ssä. Säännöksen mukaan poliisimiehellä on oikeus päästä kotirauhan suojaamaan paikkaan muun muassa silloin, jos on perusteltua syytä olettaa, että henkeä, terveyttä tai henkilökohtaista vapautta vaarantava tai huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on välittömästi uhkaamassa tai käynnissä.

Kotihälytystilanteissa poliisi voi siis 2 luvun 6 §:n perusteella mennä kotirauhan piiriin ja 2 luvun 10 §:n perusteella poistaa henkilön paikalta tai ottaa hänet kiinni.

Poliisilain 2 luvun 6 §:n säännös tai muutkaan 2 luvun 4 – 8 §:n säännökset eivät kuitenkaan sovellu nyt puheena olevaan tilanteeseen, jossa on kysymys huomattavan häiriön tai välittömän vaaran aiheuttamisesta yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle. Luvun 4 § koskee poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi toimitettavaa kotietsintää, ja 5 §:n soveltumattomuuden tähän tapaukseen olen todennut jo aiemmin. Luvun 6a – 8 §:ssä taas on kysymys muunlaisista asioista. Todettakoon, että myöskään pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n säännös yleisestä kotietsinnästä henkilön löytämiseksi ei sovellu tähän tilanteeseen, koska säännös koskee vain rikoksen perusteella kiinniotettavaa, eikä poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteella kiinniotettavaa.

Totean, että laissa ei siis ole säännöstä, jonka nojalla poliisi voisi poliisilain 2 luvun 10 §:ssä tarkoitetun yleisen järjestyksen tai turvallisuuden suojaamisen perusteella mennä kotirauhan piiriin paikalta poistamisen tai kiinniottamisen toteuttamiseksi.

Tässä tapauksessa poliisipartio ei ole tullut asuntoon vastoin sen haltijan tahtoa tai ainakaan vastoin tämän nimenomaisesti esittämää kieltoa. Käytettävissä olleen videotallenteen perusteella kantelijan ystävä lähinnä seurasi passiivisena kantelijan ja poliisin välistä sanavaihtoa siitä, tulisiko kantelijan lähteä poliisin mukaan vai ei. Poliisille oli avattu asunnon ulko-ovi ja ulko-ovella tapahtuneen keskustelun edetessä ja kantelijan perääntyessä ulko-ovelta eteiseen suusanallisesti vastustaessa poliisiin aikomusta ottaa hänet kiinni, poliisit olivat tulleet sisälle asuntoon.

Mielestäni näillä seikoilla ei ole ratkaisevaa merkitystä puheena olevan asian arvioinnissa. Ihmisillä ei yleensä ole edellytyksiä arvioida, onko poliisilla toimivalta tulla kotirauhan piiriin. Kotirauhan perusoikeussuoja menettäisi olennaisen osan merkityksestään, jos lakiin perustuvan toimivallan puute korjaantuisi sillä, että poliisin asuntoon tuloa ei ole vastustettu. Poliisin toimivaltuuksien ns. suostumusperusteiseen käyttöön onkin laillisuusvalvonnassa suhtauduttu torjuvasti.

Katson siis, että poliisilla ei ole ollut laillista perustetta mennä kotirauhan piiriin kantelijan löytämiseksi ja kiinniottamiseksi poliisilain 2 luvun 10 §:n nojalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden suojaamiseksi.

Kiinnioton keston arviointi: Totean, että kantelijaa on voitu pitää säilössä vain niin kauan, kuin on ollut todennäköistä, että hän aiheuttaa häiriötä tai vaaraa. Tässä tapauksessa kiinniottaminen on perustunut keskeisesti kantelijan alkoholin käyttöön ja siihen, että kantelijalla

oli tarve saada lisää alkoholia ja hän olisi pyrkinyt hankkimaan sitä aiheuttaen samalla myös huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Tämän vuoksi kantelijan säilöissäpidon tarve on lähtökohtaisesti ollut sidoksissa Paltamon Alkon ja muiden sellaisten liikkeiden aukioloaikaan, joista alkoholia on ollut saatavissa. Selvityksissä on tosin viitattu siihen, että myös muut tahot välittävät ja myyvät päihteitä laittomasti, mikä aiheuttaa rikoksia ja mahdollisia häiriöitä. Mielestäni alkoholin mahdolliseen salamyyntiin liittyvät rikokset ja häiriö on kuitenkin eri asia kuin se häiriö tai vaara yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, jonka perusteella kantelija oli otettu kiinni. Käsitykseni mukaan asiassa ei ole ollut perusteita pitää todennäköisenä, että kantelija aiheuttaisi salamyyntiin liittyvää häiriötä tai vaaraa yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle.

Mielestäni alkoholia myyvien liikkeiden sulkemisajan jälkeen olisi vähintäänkin tullut arvioida, onko säilöissäpidon jatkamiselle perusteita. Tässä tarkoituksessa kantelijaa olisi voitu esimerkiksi puhuttaa ja tehdä havaintoja hänen käyttäytymisestään. Jos säilöissäpitoa olisi katsottu aiheelliseksi jatkaa jollakin muulla kuin kiinniottopöytäkirjassa mainitulla perusteella, se olisi tullut kirjata pöytäkirjaan, kuten Poliisihallitus on todennut.

Selvityksen perusteella kenttäjohtajana toiminut ylikonstaapeli C oli jo kantelijaa säilöön laittaessa päättänyt pitää hänet kiinniottettuna seuraavaan aamuun asti. Kantelija oli ollut säilössä melkein 22 tuntia kiinniottamisesta eli lähes poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaisen 24 tunnin enimmäisajan.

Mielestäni kantelijan säilöissäpitoaika ei ole ollut oikeasuhtainen ja perusteltu ainakaan jo *säilöönottovaiheessa päätettynä*.

Yhteenveto: Olen tämän päätökseni kohdassa 3.2.3 arvioinut kysymystä siitä, (1) voiko poliisilain 2 luvun 10 §:ssä mainittu ”paikka” tarkoittaa myös kotirauhan suojaamaa paikkaa eli oikeuttaa paikalta poistamisen tai kiinniottamisen myös kotirauhan piiristä, ja (2) voiko säännös itsessään oikeuttaa poliisin pääsyn kotirauhan piiriin.

Vastaus ensimmäiseen kysymykseen näyttäisi olevan myönteinen säännöksen esitöiden ja sitä edeltäneen poliisilain säännöksen esitöiden valossa. En kuitenkaan ole pitänyt perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta tyydyttävänä sitä, että näin merkittävä toimivaltuus ei ilmene voimassa olevasta säännöksestä, vaan ainoastaan sitä edeltäneen säännöksen esitöistä. Kotirauhan perusoikeussuojan vuoksi pidän oikeudellisesti selvästi eri asiana, toteutetaanko paikalta poistaminen tai kiinniottaminen kotirauhan piiristä vai julkiselta paikalta.

Vastaus toiseen kysymykseen on käsitykseni mukaan kielteinen. Poliisilla tulee olla laillinen toimivaltaperuste pääsulle kotirauhan piiriin, ja sellaista valtuutta puheena oleva säännös ei sisällä. Olen todennut, että laissa ei ole muutakaan säännöstä, jonka nojalla poliisi voisi poliisilain 2 luvun 10 §:ssä tarkoitetun yleisen järjestyksen tai turvallisuuden suojaamisen perusteella mennä kotirauhan piiriin paikalta poistamisen tai kiinniottamisen toteuttamiseksi.

Näillä ja tästä päätöksestä lähemmin ilmenevillä perusteilla olen katsonut, että kantelussa tarkoitettussa tilanteessa poliisilla ei ole ollut laillista perustetta mennä kotirauhan piiriin kantelijan löytämiseksi ja kiinniottamiseksi poliisilain 2 luvun 10 §:n nojalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden suojaamiseksi.

(EOAK 30.12.2020 dnro 6314/2019.)

Tässä ratkaisussa oikeusasiamies ottaa poikkeuksellisen perusteellisesti ja monisanaisesti kantaa moneen eri PolL 2:10:n kohtaan, ja ylläoleva onkin mielestäni oleellista luettavaa jokaiselle poliisimiehelle. Oikeusasiamies käy ratkaisussa muun muassa läpi säännöksen eri todennäköisyyskynnykset.

Yhtenä mielenkiintoisena huomiona ratkaisuna nousee esille se, että poliisilain 2 luvun 5 §:n perusteella tehtyä kiinniottoa on joissain tapauksissa mahdollista jatkaa poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaisen kiinniottona. Tätä ei uskoakseni monikaan poliisimies ole harkinnut.

Oikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että PolL 2:10 § näyttäisi olevan sovellettavissa myös henkilön poistamiseen tai kiinniottamiseen kotirauhan piiristä, mutta hän ei ratkaisussaan katso, että perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta on tyydyttävää, että niin merkittävä toimivaltuus ilmenee ainoastaan sitä edeltäneen säännöksen esitöistä. Kyseessä kuitenkin lienee vähintään teknisesti oikeaoppinen lain soveltaminen kunnes tuomioistuin antaa poikkeavan ennakkopäätöksen tai lakia muutetaan. Joka tapauksessa, oikeusasiamies katsoo, että poliisi tarvitsee silti laillisen toimivaltaperusteen päästäkseen kotirauhan piiriin. Oikeusasiamies toteaaakin, että PolL 2:10 § ei oikeuta poliisia menemään kotirauhan piiriin toteuttamaan paikalta poistamisen tai kiinnioton.

5.3 Dnro 2756/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Kantelu: J kertoi 12.8.2010 lähettämässään kantelukirjoituksessa tapahtumista 6.8.2010 ja pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan, oliko poliisi toiminut oikein hänen kohdallaan. J kertoi ensinnäkin, että poliisi oli kaatanut hänen alkoholipullonsa sisällön maahan. Tämän jälkeen hä-

net oli valokuvattu ja viety putkaan. Siellä hän oli turhaan yrittänyt saada soittaa työnantajalleen kertoakseen tilanteesta, koska hänellä oli töitä seuraavana päivänä. J ei ollut vapaudenmenetyksensä aikana saanut syötävää eikä juotavaa.

Tapahtumat: Poliisi oli 6.8.2010 noin klo 4.30 saanut hätäkeskukselta kiireellisen tehtävän, jonka mukaan henkilöä jahdataan puukolla uhaten. Tehtävää lähti hoitamaan useita partioita, joista yhdelle asianomistaja oli kertonut kolmen miehen tulleen paikalle uhoten ja hän oli joutunut pakenemaan paikalta puukolla uhattuna ja takaa ajettuna.

Poliisi tavoitti pian tuntomerkkeihin sopivia henkilöitä Esplanadin puistosta ja puhutti heitä. Kaksi miestä otettiin kiinni rikoksesta epäiltyinä ja vietiin Pasilan poliisivankilaan. J otettiin ylikonstaapeli K:n päätöksellä kiinni klo 4.55 poliisilain 20 §:n perusteella. Päätöksen perusteeksi kirjattiin seuraavaa. ”Oli mukana aggressiivisesti sivullista teräaseella uhkailevassa ryhmässä, minkä toiminnasta tehty R-ilm JET. Pelkkä paikalta poistaminen ei riittävä toimenpide.”

J vietiin Töölön säilytysasuun, josta hän pääsi vapaaksi klo 16.12. Hänen vapaudenmenetyksensä kesti näin ollen hieman yli 11 tuntia.

Säilöönoton perusteet: J:tä ei ole epäilty asiassa laittomasta uhkauksesta tai muustakaan rikoksesta. Hänen ei myöskään ole osoitettu esittäneen poliisilain 20 §:ssä tarkoitettuja uhkauksia. Näin ollen jää arvioitavaksi, onko hänen muu käyttäytymisensä ollut sellaista, että se on oikeuttanut säilöönoton.

K:n mukaan puhuttamisessa oli ilmennyt, että J:n osuus konkreettiseen uhkaamiseen oli ollut vähäinen, mutta hän oli kuitenkin toiminut ryhmässä kahden muun kanssa eikä ollut antanut riittävää selvitystä osuudestaan ja muista asiaan liittyvistä seikoista. K katsoi J:n osallisuudellaan ryhmään vaarantaneen yleistä järjestystä ja turvallisuutta ja myös hänen käyttäytymisestään puhuttamisen yhteydessä oli pääteltävissä hänen todennäköisesti syyllistyvän vastaavanlaisen toimintaan tai muuten aiheuttavan huomattavaa häiriötä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Tästä johtuen ja ottaen huomioon olosuhteet, kuten vuorokaudenaika ja paikka, K katsoi, että paikalta poistaminen ei ollut riittävä toimenpide.

Pidän kuitenkin kysymyksenalaisena, onko K:n esiin tuomien seikkojen nojalla ollut perustellusti pääteltävissä olevan todennäköistä, että J olisi ilman poliisin puuttamista syyllistynyt poliisilain 20 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin tai aiheuttanut huomattavaa häiriötä tai välittömästi vaarantanut yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Vielä ongelmallisempi on K:n arvio siitä, että kiinniotto oli välttämätön.

Poliisilain 20 §:n 3 momenttia sovellettaessa tulee ensi sijassa harkita muita, kiinniottoa lievempiä keinoja tilanteen hoitamiseksi. Vapauteen puuttumista lievempien keinojen harkitseminen ensisijaisina keinoina olisi ollut myös poliisitoimintaa ohjaavien yleisten periaatteiden mukaista (vähimmän haitan periaate; poliisilaki 2 §).

K onkin sinänsä harkinnut lievempiä keinoja, mutta katsoneensa, etteivät ne tulleet kysymykseen. Lievempien toimintavaihtoehtojen tehokkuutta on luonnollisesti vaikea arvioida. Joka tapauksessa myös poliisilaitoksen lausunnossa katsotaan, että K:n esiin tuomia syitä eli puhuteltavan yhteistyöhaluttomuutta tai tapahtuma-aikaa ja -paikkaa ei voida pitää riittävinä perusteina kiinniottamiselle. Poliisilaitoksen mukaan J:n paikalta poistamisen olisi voitu katsoa olevan riittävä toimenpide. Voin yhtyä tähän näkemykseen erityisesti siihen nähden, että J:tä ei epäilty rikoksesta asiassa ja koska ne kaksi henkilöä, joiden epäiltiin syyllistyneen tuolloin rikokseen, otettiin kiinni.

Kun otetaan huomioon poliisilain 20 §:n tulkinnanvaraisuus ja tapauksen olosuhteet, katson, ettei K kuitenkaan ole J:n säilöönotosta päättäessään käyttänyt harkintavaltaansa tavalla, joka antaisi minulle aihetta muuhun kuin, että kiinnitän vastaisen varalle hänen huomiotaan poliisilain 20 §:n soveltamisedellytyksistä lausumaani.

Pidemmälle menevä arvio K:n menettelystä ja sen moitittavuudesta merkitsisi muidenkin kuin oikeudellisten kriteerien käyttöä - se edellyttäisi arviota ja kannanottoa lievempien keinojen tosiasiallisesta käyttökelpoisuudesta. Tähän kysymykseen laillisuusvalvoja ei mielestäni voi tässä päätöksessä lausuttua enemmän ottaa kantaa.

Säilöönoton kesto: Tässä tapauksessa päivystäjä oli vanhempi konstaapeli I. Hän ei muista J:n tapausta. I:n mukaan yleisesti ottaen kiinniottoajat ovat 8-12 tuntia ja aikaan vaikuttaa yleisimmin päihtymystila tai uhkaava käytös.

Mitään yksilöityjä perusteita J:n säilöäpidon pituudelle ei ole esitetty. Rikosilmoitukseen kirjattun mukaan J oli vain lievästi päihtynyt.

- - - Korostan, että J:n vapaudenmenetyksen pituutta ei voida hyväksyttävästi perustella sillä, että kiinniottoajat ovat yleisesti 8-12 tuntia. Säilöäpidon kesto tulee aina harkita erikseen kussakin yksittäistapauksessa.

- - - Lisäksi katson, että poliisilaitoksen on syytä varmistua siitä, että sekä säilytysuojan henkilökunta että poliisipartiot toimivat siten, että säilöönottojen kesto ei tarpeettomasti veny tai muodostu liian kaavamaiseksi.

Apulaisoikeusasiamies katsoo tässä ratkaisussa, että puhuteltavan yhteistyöhaluttomuus ja tapahtuma-aika ja -paikka eivät ole riittäviä perusteita kiinnioltolle, mutta olisivat voineet olla riittävä peruste paikalta poistolle.

Eniten huomiota kiinnittää apulaisoikeusasiamiehen kannanotto kiinniottoaikoihin. Tässäkin tapauksessa kirjaukset ovat poliisin toimesta olleet riittämättömät, ja päivystäjä on vedonnut vain "yleisiin kiinniottoaikoihin." Kuten apulaisoikeusasiamies sanoo, jokaisen kiinnioton kesto pitää arvioida yksittäistapauksena, eivätkä ne saa olla kaavamaisia. Tämän kaltainen tilanne olisi kenties ollut kokonaan vältettävissä pelkästään sillä, että kiinnioton tehnyt poliisipartio olisi avannut kiinniottopöytäkirjassa, miksi kantelija piti heidän mielestään ottaa kiinni, ja minkä perusteella häntä tulisi pitää kiinniottettuna yli kymmenen tuntia.

5.4 Dnro 2890/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Kantelu: Kantelija arvosteli 11.9.2006 saapuneessa sähköpostiviestissään poliisia siitä, että hänet otettiin säilöön ilman todellista syytä. Kantelijan mukaan "julkijuopottelu" ei ole peruste lukita häntä putkaan 21 tunniksi ja antaa 20 euron sakkoa. Kantelija arvosteli myös sitä, ettei hänelle tarjottu vapaudenmenetyksensä aikana mahdollisuutta "välijaloitteluun" eikä lämmintä ateriaa. Kantelija toivoi oikeusasiamiehen vaativan korvauksia ja poistavan annetun sakon.

Tapahtumat: Kiinniottamisen kirjaamislomakkeen mukaan kantelija otettiin kiinni 9.9.2006 klo 17.30 Paasikiven aukiolta ylikonstaapeli A:n päätöksellä. - - - Vanhempi konstaapeli kertoo saaneensa hätäkeskukselta tehtävän, jonka mukaan JOUHA-ryhmä oli ottanut kiinni päihtyneen henkilön. Hänen mentyään paikalle JOUHA-ryhmän jäsenet kertoivat hänelle, että kiinniottetut kolme henkilöä (joista yksi oli kantelija) olivat nauttineet Paasikiven aukiolla keskiolutta ja että "toimintalinjan mukaan sovelletaan alhaista puuttumiskynnystä". Edelleen vanhempi konstaapeli kertoo, että JOUHA-ryhmän "arvion perusteella oli todennäköistä, että (kantelija) oli osallistumassa mielenosoitukseen." Partion johtajana toiminut vanhempi konstaapeli kertoo tiedustelleensa toimintaohjeita ylikonstaapeli A:lta, joka oli todennut, että henkilö otetaan kiinni poliisilain 20 §:n nojalla. A kertoo, että *"apulaispoliisipäällikkö - - - tekemän linjauksen mukaan kyseisellä alueella oleviin yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantaviin tekoihin, jotka todennäköisesti liittyvät kyseiseen mielenosoitukseen, puututtiin matalalla kynnyksellä ottamalla henkilöt kiinni"*. A:n mukaan tämän linjauksen mukaisesti hän kertoi vanhemmalle konstaapelille, että henkilöt otetaan kiinni. Hän kertoo ilmoittaneensa asiasta komisariolle, joka toimi JOUHA-komppanoiden johtajana ja operatiivisena tilannejohtajana. A toteaa, että *"koska paikalla oli satoja henkilöitä, alkoholia nauttivien henkilöiden paikalta*

poistamista ei katsottu riittäväksi toimenpiteeksi YJT:n (tarkoittaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden) kannalta".

Vanhemman konstaapelin johtama partio vei kantelijan Töölön säilytysuojaan. Siellä kantelijan säilöönottamisen syyksi kirjattiin seuraavaa: "*Kiinniotto rikoksilta tai häiriöiltä suojaamiseksi (PoliisiL 20:3) Nautti alkoholia julkisella paikalla ja oli osallistumassa mielenosoitukseen, josta oli syytä epäillä aiheutuvan häiriötä. Paikalta poistaminen riittämätön toimenpide. Rikesakko.*" Kantelija pääsi vapaaksi 10.9.2006 klo 15.12 eli hän oli vapautensa menettäneenä lähes 22 tuntia.

Kannanotto: - - - Asiassa ei ole tullut esiin ylikonstaapeli A:n päätöstä tehdessään tienneen kantelijan käytöksestä muuta kuin että tämä oli nauttinut alkoholia ja että tämä oli osallistumassa Smash Asem -mielenosoitukseen. Pelkästään näistä tiedoista ei voida oikeudellisesti kestäväällä tavalla perustella epäilyä henkilön todennäköisestä syyllistymisestä henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Korostan, että poliisilain 20 §:n 1 momentin soveltamiseen ei riitä se, että rikoksiin syyllistyminen on mahdollista ja on myös huomattava, että toimenpidekynnys on asetettu korkeammalle kuin "syytä epäillä".

Selvityksestä ei myöskään käy ilmi ylikonstaapeli A:lla olleen tiedossaan seikkoja, joiden nojalla hän olisi voinut päätellä, että juuri kantelija olisi ilman kiinniottoa todennäköisesti aiheuttanut huomattavaa häiriötä taikka välitöntä – so. heti uhkaavaa – vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle – kuten poliisilain 20 §:n 2 momentin soveltaminen puolestaan edellyttää. Edellä on jo todettu, ettei ole esitetty muuta kuin että kantelija oli nauttinut alkoholia julkisella paikalla ja oli poliisin käsityksen mukaan osallistumassa mielenosoitukseen. A ei ole kertonut, että hänellä olisi muuta tietoa kantelijan käyttäytymisestä, esimerkiksi tämän mahdollisen humalatilanteesta, uhkailuista tai että tämä olisi ylipäätään käyttäytynyt jotenkin häiritsevästi.

Poliisin saamien ennakkotietojen mukaan oli sinänsä perusteita epäillä, että Smash Asem -mielenosoitus voisi aiheuttaa huomattavaa häiriötä sekä myös välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle ja että esimerkiksi vahingontekoja voisi tapahtua. Kiinniotto poliisilain 20 §:n perusteella kuitenkin edellyttää yksittäistapauksellista, nimenomaan kyseisen henkilön käyttäytymiseen perustuvaa arviota. Kantelijan kiinniotto olisi siis edellyttänyt, että juuri hänen olisi voitu käyttäytymisensä perusteella arvioida todennäköisesti syyllistyvän tällaiseen käyttäytymiseen. Tähän ei tässä tapauksessa ole saadussa selvityksessä esitetty kestäviä perusteita. Tätä mieltä on ollut myös sisäasiainministeriön poliisiosasto.

Kun ylikonstaapeli A:n kertomat, hänen tiedossaan olleet seikat eivät selvästikään ole täyttäneet poliisilain 20 §:n 1 ja 2 momentin soveltamisedellytyksiä, ei ole tarpeen arvioida sitä, olisiko häiriö tai vaara voitu muuten kuin kiinniottamisella poistaa. Poliisilain 20 §:n 3 momenttiin edellyttää, että kiinniottoon voidaan turvautua vain, jos pelkkä paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muulla tavoin poistaa. Korostankin yleisesti sitä, että kiinniotto voidaan tehdä vain, jos kussakin yksittäistapauksessa on huolellisesti harkittu lievempien keinojen käyttämistä ja perustellusti päädytty siihen, etteivät ne olisi riittäviä.

Alkoholin nauttimisen ja mielenosoitukseen osallistumisen lisäksi ylikonstaapeli A vetoaa siihen, että kyseisen mielenosoituksen yhteydessä apulaispoliisipäällikkö olisi tehnyt *"yleisen linjauksen matalasta puuttumiskynnyksestä ottamalla henkilöitä kiinni"*. Tähän totean ensiksikin, että poliisin ohjeistus ei voi alentaa laissa määriteltyjä kiinniottokynnyksiä. - - - Vielä poliisilaitos on 19.3.2007 antamassaan lausunnossa todennut, että *"kun otetaan huomioon tapahtumapaikka, ei kahta yksittäistä henkilöä (tarkoitetaan kantelijaa ja erästä toista kantelijaa) ole otettu kiinni vain keskioluen nauttimisen ja mielenosoitukseen osallistumisen vuoksi. Henkilöiden oma käyttäytyminen on erittäin todennäköisesti vaikuttanut juuri kyseisen kahden henkilön kiinniottamiseen"*. Tähän totean, että olen tässä päätöksessä arvioinut ylikonstaapeli A:n päätöstä. Sitä on arvioitava sen pohjalta, mitä A kertoo tietäneensä ja mihin hän on kertonut päätöksensä perustuneen. Se, mitä perusteita JOUHA-ryhmällä on mahdollisesti ollut toimenpiteisiinsä, ei vaikuta A:n päätöksen arviointiin. Sinänsä on mahdollista, että kaikki kantelijaa koskeva tieto ei ole välittynyt A:lle. A:han ei itse ole tehnyt havaintoja kantelijan käytöksestä ja näyttää siltä, ettei hän ole ennen päätöstään muutoinkaan edellä kerrottua tarkemmin selvittänyt, mitä kantelija oli tehnyt. Selvittämisvelvollisuus on tässäkin tapauksessa päätöksentekijällä eli A:lla.

- - - Näistä seikoista huolimatta totean, että ylikonstaapeli A on kuitenkin esittänyt kantelijan kiinniotolle joitain poliisilain 20 §:ssä tarkoitettuja, vaikkakin riittämättömiä perusteita. Mielenosoituksesta saadut ennakkotiedot huomioon ottaen on sinänsä ollut perusteita soveltaa alhaista puuttumiskynnystä eli poliisin on ollut ilmeisen perusteltua reagoida kantelijan käytökseen. A:n valitsema keino eli kiinniotto on käsitykseni mukaan ollut pikemmin huonosti harkittu kuin virkarikokseksi arvioitava teko. Pidän A:n menettelyä edellä lausumani perusteella sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat – muun muassa A:n tuottamuksen aste – huomioon ottaen myös rikoslain 40 luvun 11 §:ssä tarkoitettulla tavalla vähäisenä.

Vaikka ylikonstaapeli A on käsitykseni mukaan menetellyt lainvastaisesti, en kuitenkaan katso hänen syyllistyneen asiassa rikokseen.

(EOAK 28.11.2007 dnro 2890/4/06.)

Tässäkin ratkaisussa ongelmaksi nousee kirjausten puuttellisuus. Paikalta poistamisen riittämättömyyttä ei perustella mitenkään. Se, että joku nautti alkoholia julkisella paikalla ja oli osallistumassa mielenosoitukseen (millä perusteella?) ei riitä siihen, että henkilön vapautta rajoitettaisiin. Kuten apulaisoikeusasiamies kannanotossaan toteaa, kiinnioton kirjannut vanhempi konstaapeli ei ole maininnut esimerkiksi kiinniotetun mahdollisesta humalan asteesta tai muustakaan käytöksestä mitään.

Apulaisoikeusasiamies huomauttaa, että kiinniotto rikoksisilta ja häiriöiltä suojaamiseksi -pykälän (silloisen PoL 2:20 §:n, nykyisen PoL 2:10 §:n) perusteella edellyttää sitä, että nimenomaan kyseinen, kiinniotettava henkilö on käyttäytynyt tavalla, joka osoittaisi olevan todennäköistä, että kiinniotettava syyllistyy säännöksessä kuvattuun käytökseen. Kiinniottoon ei siis riitä, että henkilö osallistuu mielenosoitukseen, joka voisi aiheuttaa huomattavaa häiriötä ja välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Ratkaisussa korostetaan sitä, että kiinniotto on viimesijainen toimenpide, ja lievempien keinojen käyttöä on harkittava sitä ennen. Huolellinen kirjaus nousee taas ensiarvoisen tärkeään asemaan. Mahdolliset lievemmät keinot ja niiden soveltumattomuus tulisi kirjata auki kiinniottopöytäkirjaan.

Apulaisoikeusmies nostaa esiin sen, että poliisin ohjeistus ei voi alentaa laissa määriteltyjä kiinniottokynnyksiä, eli toisin sanoen sillä ei ole merkitystä, mitä joku on "linjannut" ylempänä. Kiinnioton tosiasiallisesti suorittavan virkamiehen vastuuta korostetaan. Se, joka kiinnioton suorittaa, tulee tietää tarkalleen, miksi se suoritetaan. Selvittämisvelvollisuus on aina päätöksentekijällä, eikä sen taakse voi piiloutua, että joku toinen poliisimies on varmastikin nähnyt jotain joka oikeuttaisi kiinnioton.

5.5 Dnro 3824/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Kantelu: Kantelija kertoi olleensa 5.12.2004 Varkaudessa ravintola - - - ulko-oven läheisyydessä ravintolan kiinnimenon aikoihin noin kello 3.30. Paikalla oli muutamia kymmeniä ihmisiä ja noin kymmenen metrin päässä oli pysäköity poliisiauto, jossa istui kaksi poliisimiestä. Kantelukirjoituksen mukaan eräs mieshenkilö alkoi provosoimaan mainittuja poliiseja muun muassa koputtelemalla auton ikkunoihin. Hetken päästä poliisit siirsivät mainitun henkilön poliisiauton takaosaan. Kantelijan mukaan toinen poliiseista, A, kääntyi tämän jälkeen lähellä olevaa väkijoukkoa kohti ja huusi "haluaako joku muukin?". Kantelija kertoi tulkinneensa A:n kysymyksen huumoriksi ja nostaneensa kätensä pystyyn. Kantelijan yllätykseksi A ja toinen

poliisimies tulivat häntä kohti ja taluttivat hänet käsivarresta kantelijan mielestä kovakouraisesti lähellä olleen pakettiauton takaosaan. - - - Poliisilaitokselta ei kantelijan mukaan löytenyt piilolinssinestettä. Kantelijalta kysyttiin, missä asti hän asuu. Kun kantelija kertoi osoitteensa, hänelle sanottiin, ettei hän joudukaan putkaan vaan voi lähteä pois. Kantelija kertoi tiedustelleensa mahdollisuutta saada kyyti kotiinsa, mikä ei ollut mahdollista. Kävelymatka kotiin kesti kantelijan mukaan noin 50 minuuttia.

Poliisin näkemys: Vanhempi konstaapeli A kertoi 26.1.2007 päivätyssä selvityksessään - - - A kertoi muistavansa, että joku henkilö on laskettu poliisiasemalta tuonnin jälkeen pois, koska hänen kalliit piilolasinsa olisivat menneet piloille säilytyksessä ilman piilolasinestettä. Tätä pidettiin kohtuuttomana seurauksena, ja henkilön annettiin poistua kotiinsa. Päätökseen vaikutti selvityksen mukaan todennäköisesti myös se, että tuossa vaiheessa ravintolat olivat jo menneet kiinni, joten "häiriöiltä suojaamiseksi oli riittänyt henkilön paikalta poistaminen." - - - Kiinniottamisessa ja pidättämisessä käytettävää niin sanottua KIP-lomaketta ei täytetty, koska henkilö laskettiin menemään. Selvityksen mukaan kiinnioton syy yleensä ilmoitetaan kiinniotetuille.

Kannaotto: Poliisilain 20 §:n 2 momentin mukaan toimenpiteeseen voidaan ryhtyä, jos henkilö käyttäytymisellään aiheuttaa huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Sanamuoto viittaa siihen, että henkilön pitää parhaillaan aiheuttaa käyttäytymisellään mainitunlaisia seurauksia, jotta toimenpide olisi lain mukaan perusteltu. Edellytyksenä siis olisi joko se, että käyttäytyminen on jo alkanut aiheuttaa "huomattavaa häiriötä", jolloin häiriökäytös voidaan poliisitoimella keskeyttää, tai että käyttäytyminen on sen laatuista, että se sellaisenaan muodostaa välittömän vaaran yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Lainkohta edellyttää käyttäytymisen ja seurauksen välitöntä yhteyttä.

Näkemykseni mukaan tässä asiassa ei ole tuotu esille oikeudellisesti kestäviä perusteita sille, että kantelija olisi todennäköisesti syyllistynyt poliisilain 20 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin tai että hän olisi aiheuttanut välittömän vaaran yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, jollei häntä olisi saman säännöksen 3 momentin nojalla viety säilöön. Tämän lainkohdan soveltamiseksi tulee olla olemassa joitakin konkreettisia tosiseikkoja, joihin todennäköisyysarvio rikokseen syyllistymisen uhasta tai välittömästä vaarasta järjestykselle ja turvallisuudelle voidaan juuri kyseisen henkilön kohdalla perustaa.

- - -

Keskeiseen perusoikeuteen puuttuvan toimenpiteen perusteiden tulee olla selkeät ja niiden tulee myös olla jälkikäteen luotettavasti selvitettävissä. Minulla ei ole huomauttamista siitä, että asiassa ei ole laadittu niin sanottua KIP-lomaketta

Oikeusasiamiehen kansliasta pyydettiin tapaukseen liittyvä tehtävällömoitus ja muita asiakirjoja. Saadun tehtävällömoituksen liityntä käsillä olevaan kantelijan tapaukseen jää epäselväksi. Tehtävällömoituksessa ainoaksi kiinnioton perusteeksi mainitaan päihtymys. Nähdäkseni myös kiinnioton perusteiden kirjaamisen epätäsmällisyys tukee näkemystä siitä, että perusteet voidaan asettaa kyseenalaisiksi.

(EOAK 28.5.2007 dnro 3824/06.)

Apulaisoikeusasiamies ei, mielestäni huomionarvoisesti, nähnyt huomautettavaa siinä, että kantelija oli tuotu poliisiasemalle ja sen jälkeen päästetty vapaaksi, aiheuttaen sen, että kantelijalle tuli 50 minuutin kävelymatka kotiinsa. Myöskään kiinniottolomakkeen käyttämättömyys ei herättänyt apulaisoikeusasiamiehessä vastalauseita, vaikka kantelija tietenkin todellisuudessa oli kiinniotettuna siihen asti, että hänet laskettiin poliisiasemalla menemään.

Jälleen kerran, pääongelmaksi nousee kirjausten olemattomuus. Kun kirjauksia ei tehdä kunnolla, jää laillisuusvalvojille tietenkin helposti mielikuva, että henkilön vapauteen on puututtu ohkaisin perustein. Tästäkin ratkaisusta ilmenee, että kirjausten "epätäsmällisyys" antaa jo itsessään aihetta apulaisoikeusasiamiehelle kyseenalaistaa kiinnioton oikeellisuus.

6 KORKEIMMAN OIKEUDEN ENAKKOPÄÄTÖS KKO:2020:29

KKO:2020:29 käsitteli julkisuudessaakin paljon ollutta tapausta, jossa poliisipartio otti kiinni miehen, joka näytti heille keskisormea. Poliisivankilalla partio kaatoi miehen maahan, jolloin tämän lonkka meni sijoiltaan. Poliisimiesten väitettiin lisäksi laiminlyöneen velvollisuutensa järjestää miehelle lääkärin apua, kun tämä oli ollut vapautensa menettäneenä 11 tuntia. Käräjäoikeus hylkäsi kaikki syytteet, kun taas hovioikeus luki molempien poliisimiesten syyksi virkavelvollisuuden rikkomisen, vapaudenriiston ja pahoinpitelyn. Korkein oikeus puolestaan hylkäsi syytteet virkavelvollisuuden rikkomisesta ja vapaudenriistosta siltä osin kuin poliisimiesten oli väitetty ottaneen miehen kiinni ilman lakiin perustuvaa syytä. (KKO:2020:29.) Olen sisällyttänyt päätöksen kohdat alla vain siltä osin, kuin se liittyy rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -säännöksen soveltamiseen. Kyseisestä päätöksestä tekee erityisen mielenkiintoisen säännöstä soveltavan poliisimiehen kannalta se, että hovioikeus ja korkein oikeus päätyivät asiassa täysin erilaisiin ratkaisuihin. Korkeimman oikeuden päätös mielestäni vahvistaa säännöksen vakiintuneen käytön lainmukaisuutta.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

- - - 20. Arvioitaessa sitä, mitä poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaista toimivaltuutta poliisi voi kussakin yksittäistilanteessa käyttää, on otettava huomioon poliisilain 1 luvun yleisperiaatteet.

21. Korkein oikeus toteaa, että edellä mainittujen säännösten mukaan poliisin on käytettävä aina mahdollisimman lievää keinoa kulloisenkin tilanteen selvittämiseksi. Poliisin kohdatessa häiriökäyttäytymistä ensisijainen toimenpide on puuttua tilanteeseen poliisilain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Jos tilanne ei selviä puhuttamalla, poliisi voi poistaa henkilön paikalta, ja vasta jos tämä osoittautuu riittämättömäksi toimenpiteeksi, henkilö voidaan ottaa kiinni ja pitää säilössä.

22. Poliisilain 2 luvun 10 §:ssä on erilaisia todennäköisyysedellytyksiä eri toimenpiteisiin ryhtymiselle. Pykälän säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 224/2010 vp s. 78-79) ei ole käsitelty tarkemmin pykälän mukaisten todennäköisyyskynnysten ylittymisen edellytyksiä. Tässä tapauksessa paikalta poistamisen perusteena tarkasteltavaksi tulevan "perusteltua syytä olettaa" -kynnyksen ylittymisestä on esimerkkinä mainittu, että jos henkilö käyttäytyy tavalla, jonka perusteella on oletettavissa, että hän syyllistyisi esimerkiksi toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen, voitaisiin mainittu henkilö poistaa paikalta. Esityksessä on todettu, että arviointi olisi aina tapauskohtaista. Esityksen mukaan poliisilain 2 luvun 10 § vastaa pitkälti aikaisemmin voimassa olleen poliisilain (493/1995) 20 §:ää.

Myöskään viimeksi mainittua lainkohtaa koskevissa hallituksen esityksissä (HE 57/1994 vp s. 46 ja HE 266/2004 vp s. 17) ei ole otettu kantaa siihen, mitä paikalta poistettavan muunlaiselta käyttäytymiseltä edellytetään, jotta paikalta poistamisen edellytykset täytyvät, tai milloin kiinniottamisen ja säilössä pitämisen kynnyks ylittyy. Aikaisemmin voimassa olleen poliisilain 20 §:n 3 momentin mukaan kiinniottaminen tuli kyseeseen, jos paikalta poistaminen oli ilmeisesti riittämätön toimenpide.

23. Paikalta poistamista koskevan "on perusteltua syytä olettaa" -kynnyksen ylittyminen edellyttää näytöllisesti enemmän kuin poliisilaissa alinta todennäköisyysastetta kuvaamaan käytetty ilmaisu "on syytä olettaa", mikä sekään ei ylitä pelkän yleisen epäilyn perusteella. Käsillä tulee olla joitakin sellaisia tosiseikkoja, joista syntyy riittävä peruste arviolle, että kohdehenkilö syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Henkilön kiinniottamisen kynnyks, joka ylittyy, kun paikalta poistaminen "on todennäköisesti" riittämätön toimenpide, edellyttää suhteellisen korkeaa todennäköisyyttä. Aikaisemmin voimassa olleen poliisilain vastaavassa säännöksessä, jota perustelulausuman (HE 224/2010 vp s. 79) mukaan ei ole ollut tarkoitusta muuttaa, vaadittiin edellä todetulla tavalla, että paikalta poistaminen oli ilmeisesti riittämätön toimenpide.

24. Lain esitöissä ei ole tarkemmin käsitelty myöskään sitä, mitä poliisilain 2 luvun 10 §:n 1 momentin huomattavalla häiriöllä tai välittömällä vaaralla yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle tarkoitetaan. Järjestyslain 3 §:n mukaan yleisen järjestyksen häiritseminen tai turvallisuuden vaarantaminen yleisellä paikalla on kielletty 1) metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla, 2) toistuvilla uhkaavilla eleillä, hyökkäävillä liikkeillä, suullisesti esitetyillä uhkailuilla ja muulla vastaavalla, pelkoa herättävällä uhkaavalla käyttäytymisellä, 3) ampumalla, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla.

25. Korkein oikeus toteaa, että kulloinkin käsillä olevaan tilanteeseen nähden lievä tai tavanomainen metelöinti, toistuvat uhkaavat eleet ja hyökkäävät liikkeet tai muu vastaava järjestyksilain viitatussa pykälässä tarkoitettu toiminta ei vielä anna poliisille oikeutta poistaa henkilöä paikalta tai ottaa tätä kiinni. Jotta järjestyksilain 3 §:n tarkoittama häiriökäyttäytyminen muodostaisi perusteen poliisilain 2 luvun 10 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käyttämiselle, käyttäytymisen tulee aiheuttaa riski 10 §:ssä tarkoitettu huomattavasta häiriöstä tai välittömästä ja tavanomaista vakavammasta vaarasta yleiselle järjestykselle.

26. Korkein oikeus toteaa vielä, että esimiesten ja poliisihallituksen ohjeistuksella puuttua matalalla kynnyksellä häiriökäyttäytymiseen ei ole merkitystä arvioitaessa paikalta poistamisen sekä kiinniottamisen ja säilössä pitämisen edellytysten täyttymistä. Kun kysymys on

puuttumisesta perustuslain 7 §:n turvaamaan henkilön koskemattomuuteen ja vapauteen, ei puuttumiskynnystä voida alentaa lakia alemman asteisilla säädöksillä, määräyksillä tai esimiehen antamalla käskyillä. Poliisilaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla poliisihallitus voisi antaa lakia täsmentäviä määräyksiä. Eri asia on, että tätä koskevalla todistelulla voi olla merkitystä arvioitaessa vastaajien tahallisuutta tai tuottamusta.

4.2.2.1 Riidattomat tapahtumat kadulla

27. Asiassa on riidatonta, että A ja B ovat olleet aamuyöllä työvuorossa poliisin partioautossa Kuopion keskustassa anniskeluravintoloiden sulkemisaikaan. A on ollut poliisipartion johtaja, ja partion tehtävänä on ollut järjestyksenvalvonta. C on kävellyt jonkin verran samassa seurueessa hänen kanssaan liikkuneiden D:n ja E:n jäljessä poliisiautoa kohti ja näyttänyt keskisormea poliisiautossa olleelle partiolle.

28. A on riidattomasti keskisormen näyttämisen jälkeen noussut ensin autosta ja mennyt puhuttamaan C:tä. B on noussut poliisiautosta A:n jälkeen, kiertänyt poliisiauton ja saapunut A:n ja C:n luokse. Tuolloin A oli jo tehnyt päätöksen C:n siirtämisestä poliisiauton takatilaan. Tämän jälkeen A ja B ovat kuljettaneet C:n poliisivankilaan ja C on otettu säilöön. C on ollut vapautensa menettäneenä noin 11 tuntia.

29. Itä-Suomen poliisilaitoksen kiinni- ja säilöön ottamisen kirjaamisesta 31.1.2015 laaditun pöytäkirjan mukaan C on otettu kiinni rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi. Kiinnioton perusteeksi on kirjattu, että C oli päihtyneenä näyttänyt keskisormea poliisipartiolle ja sen jälkeen käyttäytynyt aggressiivisesti. C:lle annetun rangaistusvaatimusilmoituksen perusteena on virkamiehen vastustaminen ja alkutilanteen tapahtumista on mainittu vain keskisormen näyttäminen.

30. Asiassa on riitaa siitä, onko C tehnyt alkutilanteessa kadulla muuta kuin näyttänyt poliisipartiolle keskisormea.

4.2.2.2 Riitaiset seikat koskien tapahtumia kadulla ja näistä seikoista esitetty näyttö

31. Korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä C on kertonut, ettei hän ollut tehnyt keskisormen näyttämisen lisäksi muuta ja että A ja B olivat mitään sanomatta ryhtyneet siirtämään häntä poliisiauton kuljetustilaan pelkästään keskisormen näyttämisen takia.

32. A ja B ovat kertoneet, että C oli lähestynyt poliisiautoa vahvasti päihtyneenä hoippuen ja hän oli näyttänyt poliisipartiolle keskisormea. C:n käytös oli poikennut muista kadulla liikkuneista ihmisistä. A:n ja B:n kertoman mukaan C ei ollut suostunut puhuttamiseen kadulla

vaan oli huutanut kovaan ääneen ja heiluttanut käsiään sekä käyttäytynyt poliisipartiota kohtaan uhmakkaasti. C oli kovaan ääneen kehottanut ympärillä olevia ihmisiä kuvaamaan tilannetta. A, B ja todistajana kuultu E ovat kertoneet, että kadulla oli liikkunut paljon päihtyneitä, ravintoloista kotiin palaavia ihmisiä ja poliisiauton ympärille oli kerääntynyt ihmisiä seuraamaan tilannetta.

33. Todistajana kuultu D ei ole muistanut, että C olisi huutanut tilanteessa. E on puolestaan kertonut, että hän oli kääntynyt katsomaan jo ohittamansa poliisiauton suuntaan sen vuoksi, että oli kuullut meteliä takaansa. E:n mukaan C oli huutanut ja kovaan ääneen kysynyt, miksi häntä ollaan ottamassa kiinni ja kehottanut ympärillä olevia ihmisiä kuvaamaan tapahtumaa. E on ollut epävarma siitä, oliko A maininnut hänelle kadulla kiinniottamisen syyksi keskisormen näyttämisen. D on puolestaan kertonut, että A olisi maininnut kiinniottamisen perusteeksi pelkästään keskisormen näyttämisen.

34. Asiassa on edellä kohdassa 28 todetulla tavalla riidatonta, että A on tehnyt päätöksen C:n siirtämisestä poliisiauton takatilaan ennen kuin B on tullut poliisiautosta ulos. Korkein oikeus katsoo, että tämä on ollut poliisilain 2 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettua kiinniottamista, koska C on poliisiauton sisällä tapahtuneen puhuttelun aikana tosiasiallisesti ollut poliisien määräysvallassa. Riitaista asiassa on se, onko kiinniottamiseen ollut poliisilaissa säädetyt edellytykset.

- - - 36. Korkein oikeus katsoo, että syytteessä väitetyille tapahtumainkululle uskottavana vaihtoehtona voidaan pitää sitä, että keskisormen näyttämisen jälkeen C on reagoinut A:n puhuttamisyritykseen käyttäytymällä uhmakkaasti, huutamalla ja heiluttamalla käsiään. C on käyttäytynyt uhmakkaasti nimenomaan poliisipartiota kohtaan ja ollut silmin nähden päihtynyt. A:n ja B:n väitettä tukee E:n todistajankertomus siitä, että hän oli kääntynyt katsomaan taakseen kuultuaan C:n huutavan. Todisteena esitetty lääkärinlausunto, jonka mukaan C:n hengitysilmassa oli vielä runsaat 14 tuntia kiinniottamisen jälkeen ollut 0,37 promillea alkoholia, tukee sekin A:n ja B:n väitettä.

37. Edellä todetuista perusteista Korkein oikeus katsoo, että asiassa jää varteenotettava epäily siitä, ovatko A ja B ottaneet C:n kiinni vain keskisormen näyttämisen perusteella. Asiassa ei voida riittävällä varmuudella sulkea pois sitä mahdollisuutta, että C on puhuttamistilanteessa menetellyt A:n ja B:n väittämällä tavalla eli huitonut käsillään ja huutanut sekä käyttäytynyt vastaajia kohtaan uhmakkaasti ja aggressiivisesti.

4.2.2.4 C:n käytös poliisiautossa

38. A ja B ovat väittäneet myös, että C:n puhuttaminen ei ollut onnistunut poliisiautossakaan, vaan tämä oli jatkanut uhmakasta ja aggressiivista käytöstään. A oli päättänyt, että C:n kiinniottoa jatketaan ja hänet poistetaan paikalta kuljettamalla poliisilaitokselle. C:n mukaan hän ei ollut käyttäytynyt myöskään tässä tilanteessa aggressiivisesti. Edellä kohdassa 37 viitatuin perustein Korkein oikeus katsoo, ettei asiassa voida riittävällä varmuudella sulkea pois myöskään mahdollisuutta siitä, että C oli jatkanut uhmakasta ja aggressiivista käytöstään heti poliisiautoon siirtämisen jälkeen.

39. Asiassa on riitaa myös siitä, onko C käyttäytynyt aggressiivisesti vielä poliisilaitokselle kuljettamisen aikana. A ja B ovat kertoneet, että C oli matkan aikana hakannut ja potkinut poliisiauton rakenteita sekä metelöinyt. C on kiistänyt menetelleensä näin.

40. C:n kuvaamalta videotallenteelta ilmenee, että C tiedustelee kuljetuksen aikana vihaisena kiinniottamisensa syytä. Tallenteelta ei ilmene, että C metelöisi tai käyttäytyisi A:n ja B:n kertomin tavoin aggressiivisesti. Siten videotallenne tukee C:n kertomusta tapahtumista.

41. Korkein oikeus toteaa, että videotallenne kattaa koko kuljetusajasta vain pienen osan, noin 30 sekuntia, ja tallenne on C:n itsensä kuvaama. Videotallenteelta ilmenee, että C on vihainen poliisin toimista. Ottaen lisäksi huomioon, että edellä todetuin tavoin ei voida riittävällä varmuudella sulkea pois mahdollisuutta, että C on käyttäytynyt aggressiivisesti poliisi-partiota kohtaan jo kadulla ja vielä heti poliisiautoon siirtämisen jälkeen, Korkein oikeus katsoo, että A:n ja B:n kertomusten mukainen tapahtumainkulku on uskottava vaihtoehto syytteessä väitetyille tapahtumainkululle. Esitetyn näytön perusteella ei voida riittävällä varmuudella sulkea pois sitä mahdollisuutta, että C on käyttäytynyt vastaajien kertomin tavoin myös jossakin vaiheessa poliisilaitokselle kuljettamisen aikana.

4.2.2.5 Säilöön ottamista koskeva päätös

42. A ja B ovat kuljettaneet C:n kiinniottopaikalta poliisilaitokselle. Asiassa on riitaa siitä, missä vaiheessa A on päättänyt, että C otetaan säilöön poliisivankilaan.

43. A on kertonut, että C:tä oli yritetty puhuttaa vielä poliisilaitoksen parkkihallissa ennen poliisivankilan tiloihin siirtymistä. Puhuttaminen ei ollut tuolloinkaan onnistunut. A oli katsonut C:n aggressiivisen käytöksen kuljettamisen aikana huomioon ottaen, ettei C:tä voinut siinä mielentilassa laskea vapaaksi, ja päättänyt, että C otetaan säilöön. B:n kertomus tukee A:n kertomusta.

44. Poliisivankilan aulan valvontakameratallenteelta ei ole havaittavissa A:n ja B:n käyttämän partioauton saapumista poliisilaitoksen parkkihalliin. Tallenteelta sen sijaan näkyy, kun toinen poliisiauto saapuu myöhemmin paikoitusalueelle. Asianosaisten on siten täytynyt saapua parkkihalliin ennen tallenteen alkua. Se, että asianosaiset ovat saapuneet parkkihalliin ennen tallenteen alkamista, mutta sisälle poliisivankilaan vasta noin minuutin tämän jälkeen, puhuu sen puolesta, että C:tä on A:n ja B:n kertomin tavoin yritetty puhuttaa poliisilaitoksen parkkihallissa. Väitettä puhuttamisen epäonnistumisesta tukee C:n käyttäytymisestä kuljetuksen aikana edellä todettu. Puhuttamisen epäonnistumista vastaan puhuu se, että C on valvontakameratallenteen perusteella rauhallinen, kun hän saapuu putkatilan vastaanottoauilaan.

45. Edellä todetun perusteella Korkein oikeus katsoo syytteessä väitetyle tapahtumainkululle olevan uskottava vaihtoehto se, että päätös säilöön ottamisesta on tehty vasta poliisilaitoksen parkkihallissa puhutteluyrityksen epäonnistuttua C:n aggressiivisen käytöksen ja päihtymyksen vuoksi. Se, että A on jäljempänä kerrotuin tavoin jo siirrettäessä C:tä poliisiautoon kysynyt D:ltä ja E:ltä, että haluavatko nämäkin putkaan, ei ole riittävä peruste arvioida asiaa toisin.

4.2.3 Kiinnioton ja säilössä pitämisen lainmukaisuuden arviointi

46. Korkein oikeus on näytön arviointia koskevassa harkinnassaan katsonut selvitetyn, että C oli lähestynyt poliisiautoa vahvasti päihtyneenä ja näyttänyt keskisormea. A oli C:n käytöksen ja päihtymystilan vuoksi ensin yrittänyt puhuttaa C:tä kadulla. Puhuttaminen ei ollut kuitenkaan onnistunut, koska C oli provosoitunut puhuttamisyrityksestä ja alkanut huutaa ja heiluttaa käsiään. C:n uhmakas ja aggressiivinen käytös oli kohdistunut tässä vaiheessa nimenomaisesti poliisipartion jäseniin. Korkein oikeus toteaa, että tilanteessa on ollut ensisijaisesti kysymys poliisilain 2 luvun 10 §:n 1 momentin tarkoittamasta häiriökäyttäytymisestä eli siitä, onko C aiheuttanut menettelyllään huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle järjestyslain 3 §:ssä kielletyllä tavalla.

47. A oli partion johtajana pyrkinyt ensin ratkaisemaan asian poliisilain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisesti puhuttamalla C:tä. Kun puhuttaminen ei ollut kadulla onnistunut ja kun paikalle oli jo kerääntynyt ulkopuolisia päihtyneitä henkilöitä, A:n on selvitetty päättäneen C:n kiinniottamisesta ja siirtämisestä poliisiautoon ja sen jälkeen C:n kiinniottamisen jatkamisesta ja kuljettamisesta poliisilaitokselle. Ottaen huomioon C:n käytös, siitä pääteltävissä oleva aggressiivinen mielentila ja hänen päihtymyksensä aste, Korkein oikeus katsoo, että asiassa on ollut poliisilain 2 luvun 10 §:n 1 momentin mukaisesti perusteltu syy olettaa, että C aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle ja että

paikalta poistaminen on ollut todennäköisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa ole voitu muuten poistaa kuin ottamalla C kiinni. Häiriön vakavuutta arvioidessaan Korkein oikeus on ottanut huomioon, että tekoaika on ollut aamuyö, jolloin kadulla on liikkunut paljon ravintoloista kotiin palaavia vahvastikin päihtyneitä ihmisiä ja tapahtumaa oli pysähtynyt seuraamaan useita ulkopuolisia henkilöitä. Näissä oloissa ja ottaen huomioon C:n käyttäytyminen kuljetuksen aikana ja poliisilaitoksen parkkihallissa A:n ratkaisu säilössä pitämisestä on ollut perusteltu. Tilanteessa on ollut todennäköistä, että päihtynyt C aggressiivisessa mielentilassa aiheuttaa edellä todettua häiriötä tai vaaraa.

48. Johtopäätöksensä Korkein oikeus toteaa, että käsillä on ollut poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaiset perusteet C:n ottamiseen kiinni ja pitämiseen säilössä.

- - - 86. Edellä todetuista perusteista A:n päätökset C:n puhuttamisesta, paikalta poistamisesta, kiinniottamisesta ja säilössä pitämisestä ovat olleet poliisilain mukaisesti perusteltuja. Syyte virkavelvollisuuden rikkomisesta ja vaihtoehtoinen syyte tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta on siten näiltä osin molempien vastaajien osalta hylättävä.

- - - 91. Korkein oikeus on edellä katsonut, että käsillä on ollut peruste C:n kiinniottamiselle ja säilössä pitämiselle. Siten syyte vapaudenriistosta ja tuottamuksellisesta vapaudenriistosta on molempien vastaajien osalta hylättävä.

(KKO:2020:29).

Tällä korkeimman oikeuden ratkaisulla on tärkeä rooli PolL 2:10 §:n soveltamisessa, sillä ennakkopäätöksensä se tulee vaikuttamaan tuomioistuimien ja oikeusasiamiehen kannanottoihin vastaisuudessa.

Hovioikeuden annettua tapauksessa päätöksensä, jossa se tuomitsi poliisimiehet vapaudenriistosta, vallitseva mielipide kokemukseni mukaan oli, että PolL 2:10 §:tä ei voisi enää soveltaa vastaavanlaisiin tapauksiin, jossa henkilö käyttäytyy aggressiivisesti poliisipartiota kohtaan. Korkeimman oikeuden ratkaisu asiassa puolestaan kumosi tämän käsityksen täysin. Tällaisten tulkintojen eriävyyksien takia on tärkeää, että jokainen poliisimies seuraa lainsäädännön tulkinnan kehittymistä, jotta toimenpiteitä ei suoritettaisi – tai jätettäisi suorittamatta – vanhentuneen tiedon perusteella.

Korkein oikeus on ratkaisussaan katsonut, että riittävä peruste kiinniotolle PolL 2:10 §:n perusteisesti oli se, että henkilö näytti poliisipartiolle keskisormeja, sekä reagoi poliisimiehen puhuttamisyritykseen uhmakkaasti huutamalla ja heiluttamalla käsiään. Huomioitavaa säädöstä soveltavan poliisimiehen oikeusturvan kannalta on se, että korkeimmalle oikeudelle riitti, että mainittu tapahtumainkulku oli "uskottava vaihtoehto", vaikka kiinniotettu henkilö kertoi asian toisin. Pelkkä keskisormen näyttäminen ei

siis ollut riittävä peruste kiinniotolle, mutta keskisormen näyttäminen yhdistettynä uhmakkaaseen ja aggressiiviseen käytökseen oli.

Korkeimman oikeuden mukaan henkilön aggressiivinen käytös poliisiauton takatilassa heti poliisiautoon siirtämisen jälkeen sekä poliisivankilalle kuljetuksen aikana että poliisivankilalle saapumisen jälkeen oli riittävä peruste kiinnioton jatkamiselle poliisivankilassa. Poliisimiesten oikeusturvan kannalta on jälleen huomioitava se, että korkein oikeus käyttää ratkaisussaan termejä kuten "ei voida riittävällä varmuudella sulkea pois - - - mahdollisuutta." Tämä tarkoittaa mielestäni ensisijaisesti sitä, että poliisimiehen ei ole tarvetta olla turhaan huolissaan omasta oikeusturvastaan tehdessään kiinniottopäätöksiä vain sen takia, että kiinniotettu voisi jossain vaiheessa kannella asiasta keksityin perustein. Katson, että poliisimiehen oikeusturva on asiassa riittävän korkealla tasolla mahdollistaakseen realistisen PoL 2:10 §:n soveltamisen tilanteiden vaatimissa määrin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössä esitellyissä aineistoissa voi havaita, kenties yllätyksettömästi, tietynlaisen yhtenäisen, toistuvan pohjavirran. Väitän, että tämän pohjavirran teemojen sisäistäminen on se keskeinen asia, joka tekee yksittäisen poliisimiehen PoL 2:10 §:n käytännön soveltamisesta oikeusturvallista ja oikeaoppista tilanteessa kuin tilanteessa. Säännöksen soveltamisen ollessa mahdollista niin monenkaltaisissa olosuhteissa ja monin eri tavoin, on mahdotonta vain opetella ulkoa tiettyjä autuaaksi tekeviä ratkaisumalleja. Tämä korostaa operatiivisen tason poliisimiehen tarvetta hallita säännöksen perusteet läpikotaisin, sekä itsensä että asiakkaidensa vuoksi. Uskon, että olen edellä koonnut materiaalin, jonka lukemalla ei voi välttyä ymmärtämästä lainsäätäjien tarkoituksia ja oikeusasiamiehen sekä tuomioistuimen – tässä tapauksessa korkeimman oikeuden – kantaa lain sovellustilanteisiin. Se, että korkein oikeus on ottanut kantaa moniin kyseessä olevan lakipykälän kohtiin, termistöstä lähtien, antaa sitä soveltavalle poliisimiehelle tietynlaista oikeusopillista selkänokkaa, jota hänellä ei aikaisemmin ole ollut.

Aineisto jonka olen sisällyttänyt käsittää mielestäni kaiken sen teoreettisen lainopillisen tietämyksen rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -säännöksestä, jonka sitä soveltava poliisimies tarvitsee. Olen yrittänyt tiivistää opinnäytetyössä esitellyn materiaalin parhaan kykyni mukaan, silti säilyttäen kaiken olennaisen tärkeine konteksteineen. Lopputuloksena on näkemykseni mukaan suhteellisen nopeasti luettava teos, jonka omaksumisen jälkeen pitäisi olla selvää, milloin ja mihin säännöksessä mainittuja toimivaltuuksia voidaan soveltaa, sekä miten ja miksi perustella kyseinen soveltaminen. Tarkoituksena ei ole ollut kirjoittaa ohjekirjaa, vaan pikemminkin tarjota lukijalle syvä ymmärrys PoL 2:10 §:stä, jonka avulla lukija kykenee omaehtoiseen säännöksen soveltamiseen tilanteesta riippumatta, tarpeensa mukaan.

Tutkimuskysymyksenä oli mitä poliisimiehen tulisi tietää soveltaessaan rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen -pykälää. Tutkimuskysymykseen ei ole objektiivista, yksinkertaista vastausta, sillä kyse on lopultakin sen itsenäisestä tulkinnasta, miten lainoppineet ovat puolestaan pykälää tulkinneet. Jokainen soveltamistilanne on myös omanlaisensa. Aineiston tulkinnoissa ei kuitenkaan esiinny ristiriitaisuuksia eri oikeuslähteiden välillä, joka tekee soveltajan työstä huomattavasti helpompaa. Katson, että tutkimuskysymykseen löytyi väistämättömästi objektiivisen totuuden puutteesta huolimatta kuitenkin subjektiivisesti tyydyttävä vastaus lukemalla ja analysoimalla aiheesta saatavilla olevia ratkaisuja ja asiantuntijalausuntoja. Yhtenä tärkeimpänä kiinnittäisin huomiota asiaan, joka nousee esille kerta toisensa jälkeen oikeusasiamiehen ratkaisuissa, eli kiinniottokirjausten puuttellisuuteen. Ratkaisuissa päädytään usein siihen johtopäätökseen, että poliisimiehen toiminnassa oli moitittavaa, koska kiinniottopäätöstä ei oltu perusteltu tarpeeksi hyvin, jos ollenkaan.

Eräänlainen *taloudellisuus* on ilmiö, joka on havaittavissa monissa eri poliisimiesten tekemissä kirjauksissa, mutta kun kyseessä on yksilönvapauten kohdistuva toimenpide, sille ei erityisesti tulisi

antaa jalansijaa. Huolellinen olosuhteiden ja tosiasioiden kirjaus ja perustelu luo sekä pohjan päätöksen tehneen poliisimiehen oikeusturvalle että antaa asiakkaalle jälkikäteen konkreettisen, kirjallisen dokumentin siitä, miksi kiinniotto on suoritettu. Jo tämä voi olla omiaan vähentämään mahdollisia kanteluja. Kiinniottopöytäkirjan kirjaaminen kunnolla on myös hyvä hetki poliisimiehelle syventyä miettimään mitä tekee, miksi tekee, ja millä perusteilla. Väittäisin, että oikein tehtynä jokainen täytetty kiinniottopöytäkirja lisää tekijänsä ammattitaitoa pakottamalla jonkinasteiseen reflektointiin.

Myös todennäköisyyskynnykset on syytä hallita. *Perusteltu syy ja todennäköisesti* ovat kynnyksiä, joita ei ole määritelty lain tasolla mitenkään tyhjentävästi. Niiden ymmärtäminen vaatii siis huolellista perehtymistä aineistoon, jotta edes esimerkkien kautta syntyisi ymmärrys siitä, mitä lainsäätäjä niillä tarkoittaa. Olen tämän vuoksi edellä sisällyttänyt runsaasti eri oikeuslähteitä, jotka pohtivat kyseisiä todennäköisyyskynnyksiä.

LÄHTEET

Dnro 2756/4/10: Tarpeettoman pitkä säilöönotto.

Dnro 2890/4/06: Perusteeton vapaudenmenetys (poliisilaki) Smash Asem-mielenosoituksen yhteydessä.

Dnro 3824/4/06: Kiinnioton perusteet.

EOAK/394/2020: Kiinniotto ja kohtelu vapaudenmenetyksen aikana.

EOAK/6314/2019: Poliisin tekemä kiinniotto ja säilöissäpito.

HaVM 20/1994 - HE 57/1994. Hallintovaliokunnan mietintö n:o 20 hallituksen esityksestä poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HaVM 10/2005 vp – HE 266/2004 vp. Hallintovaliokunnan mietintö 10/2005 vp hallituksen esitys laiksi poliisilain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 57/1994. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 266/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 224/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helminen Klaus, Kuusimäki Matti, Rantaeskola Satu 2012: Poliisilaki. Talentum Oyj.

KKO:2020:29.

Salminen Ari 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? Vaasa, Vaasan yliopisto.

Satu Rantaeskola, Kimmo Halme, Leo Kortessalmi, Kaarle Lönnroth, Johanna Parviainen, Teemu Saukonieni, Sanna Springare 2014: Poliisilaki – Kommentaari. Tampere, Juvenes Print. Luettavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/38116516.pdf>. Luettu 22.03.2022.